

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

10.03 – КМР. 1002 «С» 2021.06.22. 003 ПЗ

БЕРЕБЕНЕЦЬ КАТЕРИНИ ВІКТОРІВНИ

2021 р.

НУБІП України

НУБІП України

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри педагогіки

доктор педагогічних наук,

доцент

Сопівник Р.В.

«14» вересня 2020 р.

ЗАВДАННЯ

**ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТЦІ**

Беребенець Катерині Вікторівні

Спеціальність: «Освітні, педагогічні науки»

Освітня програма: «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті»

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: «Формування мотивації учіння студентів (на прикладі ВП НУБіП «Ніжинський агротехнічний інститут»)»

затверджена наказом ректора НУБіП України від 22.06.2021 № 1002 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру: 21 листопада 2021 р.

Вихідні дані до магістерської роботи: посібники, словники, довідники, методична література, наукові публікації та навчальна і довідкова література з теми дослідження.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. теоретичний аналіз проблеми динаміки і формування мотивації навчання студентів ЗВО;

НУБІП України

- 2. визначення структури мотивації навчання студентів ЗВО;
- 3. дослідження динаміки мотивації навчання студентів;
- 4. розробка та апробація методики вивчення мотивації навчання студентів ЗВО;

НУБІП України

- 5. розробка і реалізація моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО.

Перелік графічного матеріалу (за потреби) _____

НУБІП України

Дата видачі завдання «14» вересня 2020 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Маценко Л.М.

Завдання прийняла до виконання

Беребенець К.В.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота на тему «Формування мотивації учіння студентів (на прикладі ВП НУБіП «Ріжинський агротехнічний інститут)» складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (110 позицій) та 3 додатків. Зміст роботи викладено на 91 сторінці, з яких 60 сторінок основного тексту. Робота містить 1 таблицю.

У роботі подано визначення поняття «мотивація», простежено історію розвитку цього поняття, зроблено соціально-психологічну характеристику учіння та визначено і пояснено мотивацію учіння студентів.

У вступі висвітлюється актуальність теми дослідження, ступінь дослідженості цієї теми, об'єкт, предмет та завдання роботи. Також зазначається наукова новизна та практична значущість досліджуваної проблеми.

У першому розділі розкриваються теоретичні основи дослідження динаміки мотивації навчання студентів, зроблено аналіз досліджень проблеми потреб, мотивів і мотивації особистості в психолого-педагогічній літературі, мотивації навчання студентів ЗВО, психологічних особливостей її структури.

У другому розділі описуються модель та умови формування мотивації учіння, також використані методики для вивчення мотивації учіння. Серед методів дослідження були використані методики «мотивація навчання студентів», «вивчення мотивації досягнення успіху» та тест-опитувальник мотиваційно-сміслових утворень. Вибір методів дослідження обумовлений можливістю всебічного вивчення мотивації суб'єктів освітнього процесу.

У третьому розділі проводиться аналіз результатів дослідження з наступною інтерпретацією даних в методичних рекомендаціях. Також

надаються рекомендації для викладачів щодо сприяння формуванню мотивації учіння студентів у сучасних умовах.

У висновках подані узагальнення щодо виконаної роботи, основні характеристики досліджених понять, ключові параметри, критерії та опорні пункти виконаної експериментальної частини магістерського дослідження, а також рекомендації щодо подальшого вивчення означеної проблеми.

Ключові слова: мотивація навчання, зовнішня мотивація, внутрішня мотивація, рівень мотивації учіння студентів, мотиви навчання.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗВО - заклад вищої освіти

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ

МОТИВАЦІЯ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ 12

1.1. Мотивація учіння студентів у ЗВО 12

1.2. Специфіка навчальної мотивації студента 21

1.3. Психологічні особливості структури мотивації навчання студентів ЗВО 26

Висновки до 1 розділу 33

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ 35

2.1. Модель формування мотивації навчання студентів ЗВО 35

2.2. Організація, методи та методики емпіричного дослідження 41

Висновки до 2 розділу 46

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ

СТУДЕНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ВП НУБІП «НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ») 49

3.1. Емпіричне дослідження мотивації учіння студентів, аналіз і обговорення результатів 49

3.2. Методичні рекомендації для викладачів щодо підвищення рівня мотивації учіння студентів 56

Висновок до третього розділу 61

ВИСНОВКИ 64

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 68

ДОДАТКИ 81

НУБІП України

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна система вищої педагогічної освіти функціонує і розвивається в нових політичних і соціально-економічних умовах, які визначають не тільки шляхи та напрямки її розвитку, а й пов'язані з цим проблеми. Освітній процес в педагогічних ЗВО здійснюється, з одного боку, на тлі зростаючих вимог до професійної підготовленості випускників, з іншого - на тлі падіння престижу педагогічної професії та зниження професійної компетентності педагогів.

Удосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної освіти обумовлено багатьма факторами, серед яких одним з найбільш важливих є мотивація навчання студентів. Проблема мотивації навчання студентів - одна з фундаментальних для педагогічної психології, адже її результатом є успішне пізнання, задоволеність вчінням, оволодіння відносинами в навчальному колективі, а в кінцевому підсумку - якість підготовки фахівців. Крім того, майбутні педагоги не повідомляючи шляхів і способів мотивування учнів не зможуть у своїй професійній діяльності розвивати мотивацію навчання.

У вітчизняній психології проблеми вчення розробляються на базі культурно-історичної теорії (Л.С.Виготський), принципу єдності психіки і діяльності (С.Л. Рубінштейн, А.Н. Леонтьєв), в рамках теорії розвиваючого навчання (Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов), в тісному зв'язку з теорією поетапного формування розумових дій (П.Я. Гальперін, Н.Ф. Талізін та ін.).

Проблема дослідження полягає у виявленні особливостей і способу формування мотивації навчання студентів ЗВО.

Об'єкт дослідження: педагогічний процес у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження: методика формування мотивації учіння студентів у закладі вищої освіти.

Мета дослідження: теоретично проаналізувати мотивацію учіння студентів, провести дослідження рівня мотивації учіння у студентів, визначити передумови та шляхи можливого підвищення рівня мотивації студентів у закладі вищої освіти.

Виходячи з поставленої мети і сформульованої гіпотези, були визначені наступні завдання дослідження:

- 1) теоретичний аналіз проблеми динаміки і формування мотивації навчання студентів ЗВО;
- 2) визначення структури мотивації навчання студентів ЗВО;
- 3) дослідження динаміки мотивації навчання студентів;
- 4) розробка та апробація методики вивчення мотивації навчання студентів ЗВО;
- 5) розробка і реалізація моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО.

Методологічну і теоретичну основу дослідження склали: системний підхід до аналізу психічних явищ (Б. Ф. Ломов), принцип розвитку (Л.С.Виготський), діяльнісний підхід до трактування і вивчення мотивації (А. Н. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн), теорія навчальної діяльності (В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін) і діяльності вчення (І.І. Пьясов), положення про мотиваційно-сміслових утвореннях (Б.С. Братусь, Ю.М. Орлов, Б. А. Сосновський), концепції мотивації навчання (Л. І. Божович, А.К. Маркова, В.Е. Мільман, Є.Ю. Патяева, П.М. Якобсон, В.А. Якунін).

Відповідно до предмету дослідження використовувалися наступні методи: теоретичне моделювання процесу формування мотивації вчення студентів з метою створення психолого-педагогічних умов формування мотивації навчання; психодіагностичний метод для вивчення структури мотивації навчання; формуючий експеримент; математико-статистичні методи.

Наукова новизна дослідження полягає: у визначенні структури мотивації навчання студентів (пізнавальна мотивація, мотивація досягнення успіху, мотиваційно-сміслові освіти); у визначенні мотиваційно-сміслових утворень як єдності мотивів і особистісних смислів вчення студентів; в дослідженні динаміки мотивації навчання студентів та побудові факторних структур мотивації навчання на кожному курсі навчання.

Теоретична значимість дослідження полягає: для загальної психології - в конкретизації основних понять, що описують мотиваційну сферу (потреба, мотив, мотивація, мотиваційно-сміслові освіти) з позицій діяльнісного підходу; для педагогічної психології - в обґрунтуванні динаміки мотивації навчання студентів в залежності від зміни видів діяльності вчення (навчально-пізнавальна, навчально-дослідна, навчально-професійна).

Практична значимість дослідження полягає: в розробці та апробації методики вивчення мотивації навчання студентів, яка може використовуватися в роботі психологічних служб ЗВО, викладачами і студентами для діагностики актуальної мотивації навчання; в застосуванні моделі формування мотивації навчання студентів в ЗВО при створенні тренінгових і навчальних програм для студентів; у використанні програми психологічного тренінгу для формування мотивації навчання студентів.

Апробація результатів магістерського дослідження. Основні положення та результати дослідження були представлені на конференції:

1. Всеукраїнська студентсько-учнівська науково-практична он-лайн конференція «Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників» с. Київ, 14 квітня 2021 року.

Публікації з теми магістерського дослідження. За результатами досліджень опубліковано тези доповідей на конференції.

НУБІП України

1. Беребенєць К.В., Маценко Л.М. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ // Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації

молодих дослідників: Збірник доповідей учасників всеукраїнської студентсько-учнівської науково-практичної он-лайн конференції. К.:

НУБІП України, 2021. С. 17-19.

Збірник тез знаходиться за посиланням:

<https://nubip.edu.ua/node/90180>

НУБІП України

Структура магістерської роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних літературних джерел, який містить 110 найменувань. Загальний обсяг

магістерської кваліфікаційної роботи - 91 сторінка, включає 1 таблицю. До роботи подано 3 додатки.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУВБІП України

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ

1.1. Мотивація учіння студентів у ЗВО

Перш ніж розглядати мотивацію навчання, необхідно розкрити зміст поняття «вчення» і відмежувати його від понять «пізнання», «навчання» і «навчальна діяльність».

У філософії пізнання визначається як «суспільно-історичний процес творчої діяльності людей, яка формує їх знання, на основі яких виникають цілі мотиви людської діяльності» [19]. У психології пізнання виступає як процес психічного відображення, що забезпечує придбання і засвоєння знань [62]. Пізнавальна активність розглядається як взаємодія об'єкта і суб'єкта, тобто передбачає спеціальну активність суб'єкта пізнання. Результатом пізнавальної активності є якісна зміна не тільки знання, а й всієї психіки суб'єкта, так як пізнання світу для людини є і зміна самого себе.

Цілеспрямованим пізнанням є процес навчання. У навчанні відбувається не просто засвоєння змісту знань, а й формування способів їх застосування до різних областей людської діяльності [29].

Діяльність, спрямовану на вчення, Л.С. Виготський [31] розглядав як специфічну діяльність, в якій відбувається формування психічних новоутворень через привласнення культурно-історичного досвіду. Згідно С.Л. Рубінштейну, вчення, будучи стороною процесу навчання, не є пасивним сприйняттям, а передбачає активне освоєння знань. Те, що в трудовій діяльності (підготовкою до якої, по суті, є вчення) служить засобом її здійснення, в вченні виступає як мета. «... Далеко не все, чого навчається людина, він набуває в результаті навчання ... як особливої діяльності, спрямованої на оволодіння певними знаннями і вміннями як на її пряму мета» [16]. Тому С.Л. Рубінштейн виділяє «два види навчання ... і

два види діяльності, в результаті яких людина опановує новими знаннями і вміннями. Один з них спеціально спрямований на оволодіння цими знаннями і вміннями як на свою пряму мету, інший призводить до оволодіння цими знаннями і вміннями, здійснюючи інші цілі» [66].

Визначення навчальної діяльності у вітчизняній психології дано в теорії розвиваючого навчання Д.Б. Ельконіна і В.В. Давидова: «навчальна діяльність - це діяльність, що має своїм змістом оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять і саморозвиток в процесі вирішення навчальних завдань, спеціально поставлених викладачем, на основі зовнішнього контролю і оцінки, які переходять в самоконтроль і самооцінку» [21].

Результатом навчальної діяльності є формування в учнів теоретичного мислення, але засвоєний досвід може бути як теоретичним, так і емпіричним знанням. І.І. Ільєсов вводить термін «діяльність вчення» і розуміє його як «... цілеспрямоване засвоєння індивідом соціально-виробленого досвіду, будь-яких практичних і наукових (емпіричних і теоретичних) знань і діяльності в умовах організованого навчання» [69].

Діяльність вчення, таким чином, є діяльність учнів по самоизменению шляхом присвоєння соціального досвіду.

З точки зору Б.А. Сосновського [15], навчальна діяльність і діяльність навчання - це різні форми соціально організованого пізнання, сформовані і протікають за участю посередника - педагога. Предмет навчальної діяльності об'єктивний і привноситься в навчальний процес педагогом.

Суб'єктом діяльності вчення у вищій школі, тобто людиною, спрямованим на освоєння предмета і володіє певними передумовами для цього освоєння (учням), виступає студент.

Весь період навчання у ЗВО можна розділити на послідовні етапи підготовки студентів до професійної діяльності (початковий, основний, заключний). У кожному з цих часових відрізків організаційні

характеристики діяльності вчення мають свої особливості. Одночасно в структурі діяльності вчення на всіх етапах навчання відбуваються мотиваційні зміни, в ході яких виділяються самостійні види діяльності вчення.

Виділяють три види діяльності учіння: навчально-пізнавальну, навчально-дослідну, навчально-професійну.

На початковому етапі навчання у ЗВО (1-2 курси) провідною є навчально-пізнавальна діяльність. Основний зміст навчально-пізнавальної діяльності становить оволодіння студентами теоретичними знаннями і

конкретними практичними вміннями. Важливою особливістю даного етапу навчання є пристосування до нової навчальної ситуації, її організаційних змін. На початковому етапі навчання у ЗВО студенти стикаються з проблемами загального характеру: освоєння нових форм навчання, побудова нових соціальних відносин. Адаптивність початківця навчання

студента визначається його попереднім індивідуальним досвідом, а його поведінка відрізняється високим ступенем конформності.

На основному етапі навчання (3 курс) з'являється і стає провідною навчально-дослідницька діяльність студентів. Її організаційні умови найменше піддаються зміни, але зміст діяльності якісно змінюється.

Навчально-дослідницька діяльність вимагає більш глибокої рефлексії студента, яка призводить до придбання досвіду самореалізації. Підкріплення відбувається з боку виникнення соціально-психологічної потреби бути індивідуальністю,

виділитися в студентському середовищі. Особливістю навчально-дослідницької діяльності є суб'єктивне відкриття нового знання. Будь-яке нове знання не виникає з нічого, а пов'язано з колишніми знаннями і

досвідом індивіда. Актуалізація колишніх знань і умінь є умовою навчально-дослідницької діяльності.

Майбутній педагог повинен володіти не тільки необхідною сумою теоретичних знань, а й певними вміннями творчого вирішення практичних завдань. Всі ці вміння купуються в ЗВО шляхом активної участі студентів у науково-дослідній роботі, яка є ефективною освітньою технологією, що відповідає завданням розвитку творчих здібностей, професіоналізації [19;

15].

Без знання багатьох тонкощів технології психолого-педагогічного дослідження, без вміння побудувати його процедуру неможливо провести навіть невелику наукову роботу. Крім того, оволодіти самостійною технологією розумової праці набагато складніше, ніж освоїти зміст навчальної дисципліни у вузі, тому необхідно навчити студента вчитися.

Поняття «науково-дослідницька робота студентів» включає в себе два елементи: 1) навчання студентів елементам дослідницької праці, прищеплення їм навичок цієї праці; 2) власне наукові дослідження, що проводяться студентами під керівництвом викладачів.

Науково-дослідна робота студентів є продовженням і поглибленням навчального процесу, важливим і ефективним засобом підвищення якості підготовки педагогів. Її цілями є перехід від засвоєння готових знань до оволодіння методами отримання нових знань, набуття навичок самостійного аналізу психолого-педагогічних явищ [110].

У навчально-дослідницької діяльності, досвіді навчальної та професійної практики «виростає» навчально-професійна діяльність (4-5 курси), яку можна розглядати як діяльність, частково реалізується в умовах професійної підготовки і як власне майбутню (у часі, у формі образу).

В образі майбутнього як в найбільш загальному, цілісному відображенні суб'єктивної картини світу з тим або іншим ступенем

виразності і значимості існує і образ майбутньої професійної діяльності.

Образ як узагальнене відображення дійсності в застосуванні до майбутньої, але поки реально не існуючої для суб'єкта професійної діяльності не може бути повним, а може лише прагнути до цієї повноти.

Тому мотивом майбутньої професійної діяльності можна назвати усвідомлене і прийняте до реалізації спонукання, що існує в формі суб'єктивного образу потенційної професійної діяльності.

В період навчання у ЗВО відбувається інтенсивне перетворення мотивації студентів, проте орієнтація процесу навчання тільки на передачу знань, умінь, навичок визначає виникнення і розвиток у студентів мотивації споживання навчального матеріалу в готовому вигляді.

Внаслідок цього виявляється невміння студентів мислити науковими категоріями і поняттями. Студенти опановують деякими знаннями, але не стають справжніми суб'єктами діяльності вчення [179].

Навчальна мотивація визначається як приватний вид мотивації, включений в діяльність навчання. На її формування впливають такі чинники: специфіка освітньої системи; особливості освітнього процесу; суб'єктивні особливості учнів; суб'єктивні особливості педагога і система його відносин до учнів; специфіка навчального предмета [59].

Мотивація навчання визначається цілями, потребами і мотивами, а її особливості залежать від їх поєднання: цілей, потреб, спрямованості мотивів. Істотним є і стійкість основних компонентів мотивації. Про сформованості мотивації навчання можна говорити в тому випадку, коли розвинені всі основні її компоненти.

Будь-яка діяльність, в тому числі і діяльність навчання, спрямована на досягнення мети. Мета - це уявлення про майбутній результат, про те, що повинно бути отримано, це бажаний результат. Мотивація навчання - це співвіднесення цілей, що стоять перед студентом, і внутрішньої активності особистості, тобто її бажань, потреб і можливостей. Мотивація

виражається в прийнятті студентом цілей і завдань навчання як особистісно значущих і необхідних.

Високий рівень мотивації може грати роль компенсуючого фактора в разі недостатньо високих спеціальних здібностей або недостатнього запасу у студента необхідних знань, несформованості умінь і навичок [63].

Діяльність вчення мотивується як специфічними пізнавальними потребами, так і загальними неспецифічними потребами особистісного плану, тенденціями до досягнення, до самоствердження себе в діяльності, до самовираження. Різні мотиви взаємопов'язані між собою, утворюючи структуру мотивації навчання.

А.Н. Леонтьєв писав: «... в оволодінні навчальними предметами (як і в оволодінні всяким знанням взагалі, як і в оволодінні наукою) вирішально важливим є те, яке місце в житті людини займає пізнання, чи є воно для нього частиною дійсного життя або тільки зовнішнім, нав'язаним ззовні умовою її» [91]. Внутрішня мотивація навчання є «найбільш природною, що веде до найкращих результатів в процесі навчання» [12, 30]. При внутрішньої мотивації отримання знань виступає не як засіб досягнення інших цілей, а як мета діяльності студента. В цьому випадку власна діяльність студента безпосередньо задовольняє пізнавальну потребу [13].

До внутрішніх мотивів навчання, що породжується зсередини суб'єкта, відносять власне пізнавальні мотиви, безпосередню зацікавленість студента в реалізації процесу і досягнення результату навчання.

Пізнавальні мотиви пов'язані з утриманням діяльності вчення, процесом її виконання, забезпечують подолання труднощів у навчальній роботі, викликають пізнавальну активність, ініціативу і прагнення до компетентності [11; 12]. Студенту цікавий сам процес навчання, він вчиться не для оцінки або диплома, хоча і вони для нього важливі, а для отримання нових знань, розширення кругозору, знаходження наукового

пояснення явищ навколишньої дійсності. Чим більше він пізнає, тим більше хоче знати [36].

До пізнавальних мотивів належать:

1) широкі пізнавальні мотиви (орієнтація студента на оволодіння новими знаннями);

2) навчально-пізнавальні мотиви (орієнтація студента на засвоєння способів добування знань);

3) мотиви самоосвіти (спрямованість студента на самостійне вдосконалення способів добування знань).

Зовнішня мотивація, є мотивацією самовизначатися вчення, яка заснована на самовизначатися навчальних діях. Здатність студента до самовизначення включає усвідомлення своїх мотивів і цінностей, уміння

приймати рішення в ситуації конфлікту спонукань і почуттів, уміння формулювати свою позицію, доводити і відстоювати її, вміння приймати рішення з урахуванням різних позицій, вміння діяти довільно і цілеспрямовано.

Діяльність вчення також збуджується і зовнішніми мотивуючими факторами, щодо яких мета навчання постає як засіб або умова їх досягнення. До зовнішніх мотивів відносяться ділові, соціальні, змагальні мотиви, мотиви орієнтації на оцінку і інші форми заохочення і покарання, боргу, звичного функціонування, лідерства та престижу, демонстративності і прагнення опинитися в центрі уваги, матеріальної винагороди і уникнення невдач.

Ділові мотиви є зовнішніми по відношенню до процесу навчання. Суб'єкт організовує пошук інформації не з одного інтересу до нового, а з необхідності використовувати знання для вирішення якихось конкретних практичних проблем і задач.

Соціальні мотиви пов'язані з різними соціальними взаємодіями студента в процесі навчання. До них відносяться:

1) широкі соціальні мотиви (прагнення отримувати знання, бути корисним суспільству, розуміння необхідності вчитися, добре підготуватися до обраної професії);

2) вузькі соціальні (позиційні або престижні) мотиви (прагнення зайняти певну позицію, місце у відносинах з оточуючими, отримати їх схвалення, домогтися авторитету);

3) мотиви соціального співробітництва (прагнення до усвідомлення, аналізу та вдосконалення способів і форм взаємин з оточуючими).

Змагальні мотиви притаманні діяльності вчення і виражаються в домінуванні в навчанні, прагнення бути першим або не гірше за інших. Боротьба за високу оцінку, похвалу, нагороду активізує діяльність студентів, але внутрішньо не пов'язана зі змістом пізнавальної діяльності.

Зовнішні мотиви складають мотивацію заданого і стихійного навчання [14]. Мотивація заданого вчення заснована на діях, які студенту задали виконати. Результатом заданого вчення є формування виконавців, які не вміють самостійно визначати загальний напрямок своїх дій, рефлексувати підстави всіх дій і дій іншого, здійснювати продуктивну

взаємодію з іншими.

Мотивація стихійного навчання заснована на діях студента «за бажанням», що спираються на його природну допитливість. Вчення з такою мотивацією може виявитися нестабільним і безсистемним, оскільки не вчить ставити і досягати певні цілі, долати труднощі на шляху їх досягнення.

Обидві групи мотивів - внутрішні і зовнішні - можуть бути розуміються мотивами і реально діючими мотивами (А.Н. Леонт'єв). В їх розмежування відображається різниця між соціально задаються цілями навчального процесу і дійсними мотивами вчення, між зовні мотивуватися активністю і діяльністю. «Розуміти» мотиви за певних умов стають дієвими мотивами [93].

Д.А. Леонтьєв вказує на відносність поділу мотивів на зовнішні і внутрішні і необхідність розгляду кожного мотиву тільки в конкретній певній мотиваційній структурі, в системі конкретної діяльності, так як різниця між мотивами полягає в характері зв'язку діяльності суб'єкта і його потреб.

Будь-який мотив породжується всередині суб'єкта, а цілі навчального процесу в силу своєї соціальної обумовленості внутрішньо об'єднуються з мотивом в предметі діяльності. «Визнання мотиву внутрішнім може означати тільки те, що він знаходиться всередині предмета даної діяльності, збігаючись при цьому з її метою» [20, 30].

Внутрішні мотиви можна визначити як релевантні, зовнішні мотиви - як нерелевантні, що мають або не мають пряме відношення до здобуття людиною знань, умінь і навичок. релевантною є мотивація, пов'язана з наявністю у студентів безпосереднього інтересу до самого здобування знань, умінь і навичок.

У вченні внутрішні і зовнішні мотиви діють одночасно, характер мотивації визначається переважанням тієї чи іншої групи мотивів.

Поєднання внутрішніх і зовнішніх мотивів лежить в основі творчої активності суб'єкта, що пізнає. В цьому випадку процес завоювання знань примосить студенту емоційне задоволення.

Діяльність вчення спеціально організовується з метою самовдосконалення та саморозвитку її суб'єкта, освоєння їм системних знань, відпрацювання узагальнених способів дій і їх застосування в різних ситуаціях. Діяльність вчення є діяльність шляхом присвоєння елементів соціального досвіду.

Весь період навчання у ЗВО можна розділити на послідовні етапи підготовки студентів до професійної діяльності (початковий, основний, заключний). У кожному з цих часових відрізків організаційні характеристики діяльності вчення мають свої особливості. Виділяються

самостійні види діяльності вчення (навчально-пізнавальна, навчально-дослідна, навчально-професійна), відбуваються зміни структури мотивації.

Мотивація навчання - це співвіднесення цілей, що стоять перед студентом, які він прагне досягти, і внутрішньої активності особистості. У навчанні мотивація виражається в прийнятті студентом цілей і завдань навчання як особистісно значущих і необхідних.

1.2 Специфіка навчальної мотивації студента

На формування навчальної мотивації студента ЗВО провідну роль впливає наявність наступних факторів, які можна систематизувати за двома групами:

1. Соціально-психологічні чинники: макросередовище (загальнодержавні, регіонально-етнічні), мікросередовище (фактори сім'ї, і Вуза, громадських організацій, неформальних об'єднань).

2. Загальнодержавні чинники включають в себе: економічні, політичні, культурно-моральні умови життя людей в країні, засоби масової інформації.

Регіонально-етнічні чинники включають в себе: специфічні особливості політичного, економічного і демографічного розвитку регіону; етнічні особливості життєдіяльності населення; особливості розвитку навчальних, навчально-виховних закладів в республіці.

Мікросередовище чинники включають в себе: культурні, освітні, психогігієнічних і т.д. умови і фактори, що характеризують виховну, освітню, професійне середовище особистості.

Психологічні чинники включають в себе:

- об'єктивні вікові особливості; характерологічні, типологічні особливості особистості: (риса характеру, схильності, здібності, інтереси, психофізіологічні якості особистості, рівень їх загальноосвітньої та професійної підготовки); громадські впливу на мотиви, що впливають

на формування ціннісних орієнтацій, відносин, професійної мотивації та професійної самосвідомості;

- суб'єктивні: потенціал особистості, в тому числі високі професійно-особистісні стандарти, прагнення до знань, до розширення свого кругозору, потреба в самоствердженні, досягненні, потреба у визнанні; робота над собою: аналіз і перспективне побудова професійного життєвого плану діяльності, самоаналіз, самовиховання, саморозвиток, усвідомлення

себе членом професійної спільноти в майбутньому, прийняття професійної ролі.

Дослідження психологічних факторів формування професійної мотивації особистості, є одним зі спірних питань щодо переважного впливу характерологічних особливостей або професійних інтересів особистості [27].

Відповідно до уявлень А. Маслоу [7] можна виділити п'ять основних рівнів потреб - мотивацій особистості студента: основні фізіологічні потреби в їжі, відпочинку, житло, сексуальному задоволенні, матеріальні стимули, соціальні блага - це засіб задоволення основних фізіологічних потреб.

Тому матеріальні заохочення, високий рівень заробітної плати в обраній професії є одним з важливих факторів формування мотивації майбутньої професійної діяльності студента [2].

Виходячи з зробленого вище аналізу теоретичних даних, ми можемо виділити психолого-акмеологічні умови і фактори мікросередовища студентів Вузу, які надають, на наш погляд, значущий вплив на формування професійної мотивації особистості студента ЗВО:

1. Навчальне середовище:

- Фізичні умови праці (оптимальний для занять рівень шуму, температури, вмісту в повітрі кисню, освітленості робочого місця).

НУВБІП України

- Гігієнічні умови праці (підтримка всіх приміщень в чистоті і порядку).

- Дизайн, естетика (використання ергономічних даних, сучасних, модних тенденцій при оформленні навчальних приміщень).

НУВБІП України

- їдальня (харчоблок з виконанням санітарно-гігієнічних вимог, високий рівень обслуговування студентів)
- Матеріально-технічна база забезпеченості навчального процесу

(підручники, наукова література, в тому числі періодичні, навчально-методичні видання, комп'ютерне, технічне оснащення).

НУВБІП України

- Допоміжні навчально-виховні приміщення (спортивні зали, актовий зал, конференц-зал).

2. Заохочення:

НУВБІП України

- Матеріально-соціальні винагороди за результатами навчання студента і участі в суспільному житті інституту (підвищення стипендії, заохочувальні призи, подарунки, зниження плати за навчання, оплачене харчування, надання безкоштовного місця в гуртожитку, культурний відпочинок, відпочинок під час канікул).

НУВБІП України

- Соціальне прийняття:
- Відчуття своєї необхідності для товаришів і викладачів, повагу, визнання і схвалення з їх боку.

- Хороші відносини в колективі студентів, здоровий морально-психологічний клімат в інституті.

3. Особистісний зростання:

НУВБІП України

- Можливості для розширення свого навчально-професійного світогляду (факультативи, спецкурси, участь в наукових конференціях, семінарах; практичні заняття за обраним фахом на підприємстві, в установі, зустрічі, дискусії з цікавими людьми професії)

НУВБІП України

- Створення перспектив подальшої освіти за обраною професією (аспірантура, факультет підвищення кваліфікації.)

НУБІП України

- Зростання відповідальності і впливу (участь в студентських, молодіжних рухах, громадських організаціях, в заходах з розвитку, благоустрою інституту і т.д.).

НУБІП України

- Можливість експериментування, творчості, самовираження (участь в науково-дослідній діяльності, в практичній реалізації інноваційних проєктів; в студентських клубах за інтересами, гуртках художньої самодіяльності, ансамблях, театрах і т.д.).

НУБІП України

- прилучення і особистісна значимість:
- Інформованість про справи, плани, перспективи інституту (газета, інформаційний бюлетень, періодичні наукові видання інституту; можливості участі в загальних зборах, нарадах і т.д.).

НУБІП України

- Зацікавленість в особистісному розвитку кожного студента інституту (планування та організація адміністрацією, колективом викладачів виховної діяльності; створення служби психологічного консультування, медичного обслуговування).

НУБІП України

- Інтерес і облік адміністрацією думок студентів (громадські опитування студентського колективу, можливості участі студентів у прийнятті рішень і т.д.) [76].

НУБІП України

- Інтерес і прагнення до знань.
- Методично вірно організована, цікава навчальна діяльність (використання сучасних форм і методів навчання, постановка навчальних, складних нестандартних завдань і цілей).

НУБІП України

- Самостійна навчальна діяльність студентів, (написання рефератів, курсових, творчих робіт).

НУБІП України

- Змагання в навчальній діяльності (атестація, сесія, конкурси кращий проєкт, кращий студент).

НУБІП України

По суті, завдання вищого навчального закладу, як було вже показано вище, полягають в управлінні перерахованими факторами, в забезпеченні необхідних умов для всебічного професійного розвитку особистості, а

також, в підготовці ефективної адаптації майбутніх фахівців у їхній професійній діяльності.

Слідом за авторами концепції професійної самосвідомості молоді [6, с. 30] ми вважаємо, що професійне самовизначення, професійний розвиток особистості на всіх етапах навчання здійснюється за допомогою процедур самоаналізу поведінки, психологічних властивостей особистості, свідомої постановки питань професійного розвитку, кар'єрного росту в майбутній професійній діяльності.

У зв'язку з цим, має вирішальне значення розвиток різних взаємопов'язаних умінь мотиваційного компонента професійної самосвідомості особистості, таких як:

- аналіз внутрішнього зв'язку системи «потреба - мотив - мета»;
- переформулювання суб'єктної системи потреб і мотивів відповідно до соціального замовлення;
- усвідомлення нової суб'єктної системи потреб і мотивів як особистісно значущих;
- незалежність від референтної групи в суб'єктному плані;
- досягнення в процесі самоактуалізації самототожності і високого рівня професійної майстерності.

Таким чином, на нашу думку, з психологічної точки зору, визначальними для вузівської системи професійної підготовки фахівців питаннями, є організація самостійної роботи особистості студента над собою по складанню професійного плану, щодо прийняття завдань, поставлених перед ним суспільством, по формуванню стилю майбутньої професійної діяльності.

1.3. Психологічні особливості структури мотивації навчання студентів ЗВО

Згідно філософського розуміння, структура - це будова і внутрішня форма організації системи, яка виступає як єдність стійких взаємозв'язків

між її елементами, а також законів даних взаємозв'язків [11]. Кожен об'єкт має різноманіттям внутрішніх і зовнішніх зв'язків, здатність до переходів з одних станів в інші.

Фундамент поняття структури утворюють чотири принципи: 1) відносини, залежності, зв'язки між елементами; 2) регулярності, закономірності, повторюваності, стійкості; 3) глибинного, прихованого, фундаментального виміру; 4) детермінуючого, визначального впливу щодо емпіричних явищ [4].

Психічні явища розглядаються як системи, що не зводяться до суми своїх елементів, що володіють структурою, а властивості елементів визначаються їх місцем у структурі. Конфігурація і характер зв'язків усередині системи є її структурою, яка залишається незмінною при певних змінах системи [63; 11].

Система - це структура, налаштована на досягнення певної мети, при цьому функціонування системи визначається не стільки властивостями окремих її елементів, скільки характером їх взаємозв'язків і взаємовпливів.

Будь-яка система - це структура, але не кожна структура має ознаки системи. Один і той же результат може бути отриманий в результаті функціонування різних за структурними характеристиками систем, одні і ті ж елементи можуть утворювати різні за цільовим призначенням системи [6].

Поняття «структура мотивації» у вітчизняній психології застосовується, коли мова йде про домінування, ієрархії мотивів, виділення їх основних груп і підгруп.

У кожного суб'єкта навчання зустрічаються різні комбінації зв'язків елементарних мотивів. При збереженні взаємозв'язків і ієрархії досить варіативним є їх співвідношення по інтенсивності включення тих чи інших елементів в мотивацію як безпосередньо мобілізуючих діяльність. Відтворення одного мотиву одночасно зачіпає і певну частину всієї

структури мотивів і взаємозв'язку між мотиваційними утвореннями різних рівнів.

Мотивація навчання розглядається нами у часовій перспективі.

Мотивуюча дія на вчення студентів на протязі всього періоду навчання надають як актуальні мотиви навчання, так і мотиви вступу до вузу і професійні мотиви.

У структуру мотивації навчання входить весь спектр властивих студентам внутрішніх і зовнішніх мотивів: пізнавальні, професійні, прагматичні, широкі соціальні, престижні. Об'єднання структурних елементів в мотивації навчання відбувається за рахунок наявності у студентів мотивації досягнення, так як досягнення успіху становить сутність будь-якої навчальної ситуації.

Основними структурними елементами мотивації навчання студентів ЗВО є пізнавальна мотивація і мотивація досягнення успіху. Вони мають найбільший вплив на рівень академічних успіхів студентів. Посилення потреби в досягненнях не послабляє дії пізнавальної потреби, а посилення пізнавальної потреби не применшує дії потреби в досягненнях на академічні успіхи.

Пізнавальні мотиви і мотиви досягнення є релевантними мотивами вчення. Вони є тією мотиваційною основою вчення, стимулювання якої сприяє підвищенню ефективності навчання не побічно, через мотиви домінування і афіліації, а безпосередньо [20].

Суб'єктивна, труднощі вчення залежить від рівня пізнавальних мотивів: важче вчитися особам з низькими пізнавальними мотивами. Вчення для них збуджується зовнішніми по відношенню до навчального процесу факторами: прагненням бути в безпеці, домінувати або підвищити свій статус. У структурі діяльності вчення таких студентів не завершився зсув мотиву на пізнавальну мету. У осіб з вираженими пізнавальними мотивами вчення оцінюється як суб'єктивно не важке.

Пізнавальна мотивація впливає на ставлення до навчання: особи з високим рівнем ставлення до навчання, як правило, мають більш виражену потребу в пізнанні, більш допитливі, швидше залучаються в ситуацію навчальної роботи, витрачають менше зусиль на входження в роботу, з ростом пізнавальної потреби відбувається зниження екзаменаційної тривожності студентів.

Важливим мотиваційним чинником ефективності навчання студентів ЗВО є мотивація досягнення успіху - система цілей, потреб і мотивів, які спонукають студентів прагнути до досягнення успіху в навчанні і бути активними в його досягненні.

Для мотивації досягнення успіху також характерна тенденція розділення на зовнішню і внутрішню мотивацію. З одного боку, успіх є реальним результатом власних дій, їх якісною оцінкою (зовнішня мотивація досягнення успіху), з іншого - відображає оцінку досягнень з боку суспільства і орієнтацію на нього (зовнішня мотивація досягнення успіху). З виділенням внутрішньої і зовнішньої мотивації досягнення успіху узгоджується виділення двох мотиваційних тенденцій: «прагнення до успіху» і «уникнення невдачі». Певне співвідношення цих тенденцій характерно для кожної людини при переважанні того або іншого. Мотив досягнення успіху пов'язаний з продуктивним виконанням діяльності, а мотив уникнення невдачі - з тривогою і захисним поведінкою.

Основною функцією успіху в навчанні є регуляція подальшої активності студента в залежності від попереднього результату і підтримання набутого досвіду. Потреба в досягненні стимулює пошук студентом таких ситуацій, в яких він міг би відчувати задоволення від досягнення успіху. В умовах ЗВО мотивація досягнення успіху визначає наполегливість студента в подоланні труднощів.

В ході зміни видів діяльності вчення від навчально-пізнавальної через навчально-дослідну до навчально-професійної діяльності змінюється предмет діяльності та її мотиви.

У міру розвитку діяльності вчення її зміст стає «психологічно вирішальним», мотив стає особистісним утворенням, а не «тимчасовим, випадковим зовнішнім стимулом» [17]. Усвідомлення особистісного сенсу діяльності знаходить відображення в характері виконання окремих дій і діяльності в цілому [10].

Основними функціями мотиваційно-смыслових утворень в навчанні студентів є:

1. Створення образу майбутньої, перспективи професійного розвитку особистості, що не витікає прямо з наявної ситуації. Передбачати результати діяльності, конкретизований в цілях образ майбутнього, в разі його збігу з мотивом і є тим, що спонукає і спрямовує діяльність.
2. Регулювання діяльності вчення з боку успішності в досягненні тих чи інших цілей і моральної її оцінки. Моральна оцінка не може бути проведена всередині поточної діяльності, виходячи з наявних актуальних мотивів і потреб. Моральна регуляція передбачає опору у вигляді мотиваційно-смыслових утворень, що відображають відносини між мотивами, особистими цінностями і смислами.

У психології пізнання набуває процесуальну характеристику і в якості пізнавальних процесів розглядається спільно з категоріями «діяльність», «активність», «потреба», «мотив», утворюючи такі похідні: пізнавальна потреба, пізнавальні мотиви, пізнавальна активність, пізнавальна діяльність.

Різні поєднання описаних мотиваційно-смыслових утворень пізнання, досягнення, афіліації та домінування забезпечують єдність мотиваційної і смислової сфер особистості.

Результат навчання в вигляді успішного пізнання, оволодіння відносинами, переживаннями і підвищення соціального статусу в реальних групах формує задоволеність вченням і впливає на динаміку мотивації навчання [35; 95]. Задоволеність ученням - інтегральне переживання, що виникає внаслідок задоволеності потреб, залучених в діяльність навчання.

Емоційно забарвлений психічний стан студентів виникає на основі відповідності їх намірів, установок, надій, потреб з наслідками і результатами діяльності і взаємодії в процесі навчання [11]. Відповідність (або невідповідність) «між потребою і реальним станом речей» [18] може здійснюватися тільки за допомогою рефлексії суб'єктів навчання, отже, задоволеність є довгостроковим емоційно-оцінним ставленням студентів до виконуваної роботи.

Позитивне ставлення до навчання забезпечує довгострокову мотиваційну установку на його виконання і продовження, тому задоволеність розглядається як один з видів мотиву [7, 8, 20]. На наш погляд, у вченні вона більшою мірою посилює мотив, а не є безпосереднім побудником. Позитивне ставлення студентів до навчання об'єднує в собі систематичність занять, задоволеність навчанням, інтерес до самостійної роботи, високі оцінки майбутньої професійної діяльності. В процесі навчання воно зростає в міру ускладнення навчального предмета, збільшення в ньому частки творчих компонентів, дозволяє студентам проявляти особисту ініціативу, реалізовувати знання і вміння [29].

Задоволеність потреби в досягненні тягне усвідомлення своєї ролі в досягнутому. Студенти з яскраво вираженою потребою в досягненнях в навчанні мають можливість задовольнити своє прагнення до успіху, якщо вони позитивно ставляться до навчання.

Аналогічна тенденція спостерігається і в зв'язку з потребою в домінуванні. Задоволення потреби активно впливати на інших у навчальній ситуації можливо тільки в тому випадку, якщо студент приймає

навчальну ситуацію як особистісно значущу. Задоволеність домінування досягається в активному впливі на смаки і погляди інших людей, в дискусіях і переконанні інших, в безпосередній участі у вирішенні спільних проблем, у впливі на справи колективу, в соціальному першості, у виконанні відповідальних доручень, в прояві власної компетентності і правоти.

Задоволеність афіліації пов'язана з допомогою оточуючим в подоланні труднощів, наявністю хороших друзів, з отриманням допомоги від інших, з задоволеністю своїм соціальним становищем, з можливістю поділитися своїми переживаннями, з відсутністю почуття самотності.

Задоволеність мотиваційно-сміслових утворень досягається в процесі їх задоволення. Задоволення розглядається як скоординована діяльність, яка стає можливою після усвідомлення мети дії. Ця діяльність спрямована на усунення адаптивного неузгодженості і переживання емоційного насичення.

Способи досягнення задоволеності багатоваріантних, оцінка цих способів на основі особистісних смислів вчення створює передумови для вибору варіантів, найбільш ефективних для їх досягнення.

Найбільш загальні уявлення про засоби досягнення цілей називаються стратегіями. Слово «стратегія» запозичене з військової науки і пов'язане з чітким, послідовним, спрямованим дією, що приносить успіх.

Стратегія характеризується повнотою, з якої вона забезпечує досягнення цілей, релевантність - відповідністю стратегії цілям, наявністю ресурсів і можливостей для отримання певного результату. Оптимальне використання можливостей і ресурсів в силу їх обмеженості є однією з головних проблем у визначенні стратегії. В рамках прийнятої стратегії

формується програма, яка представляє собою необхідні дії по досягненню особистісних цілей навчання [22].

У мотиваційних стратегіях студентів ЗВО відображаються індивідуальне цілепокладання; вибір форм навчання; вибір предметного змісту різної складності; оцінювання не тільки результатів, а й процесу діяльності [53]. Існує «структура способів, мотивів і операцій діяльності, об'єданих ... сутністю основного мотиву, провідною стратегією» [51].

Таким чином, структура мотивації навчання студентів має наступні психологічні особливості.

Релевантними мотивами вчення студентів ЗВО є пізнавальні мотиви і мотиви досягнення. Вони є мотиваційною основою вчення, стимулювання якої безпосередньо сприяє підвищенню ефективності навчання.

Структура мотивації навчання студентів ЗВО динамічно об'єднує пізнавальну мотивацію, мотивацію досягнення успіху і особистісні мотиваційно-сміслові освіти (пізнання, досягнення, домінування).

Мотиваційно-сміслові освіти пізнання, досягнення, домінування і афіліації є складною багатofункціональною системою, що об'єднує мотиваційні і сміслові складові, і є важливим показником спрямованості особистості студента.

Висновки до I розділу

В ході теоретичного аналізу досліджень проблеми потреб, мотивів і мотивації особистості в психолого-педагогічній літературі, мотивації навчання студентів ЗВО, психологічних особливостей її структури зроблені наступні висновки:

Потреба є стан індивіда, що відбиває його потребу в об'єктах, необхідних для його існування і розвитку, і яка виступає джерелом його активності.

Мотив є цілісним способом організації активності індивіда, інтегральним збудником і регулятором діяльності, однак він не має незалежного, самостійного існування. Мотивом можуть бути ті психологічні освіти, які виконують відповідну функцію.

Діяльність вчення спеціально організовується з метою самовдосконалення та саморозвитку її суб'єкта, освоєння їм системних знань, відпрацювання узагальнених способів дій і їх застосування в різних ситуаціях.

Діяльність вчення є діяльність учнів шляхом присвоєння елементів соціального досвіду.

Весь період навчання у ЗВО можна розділити на послідовні етапи підготовки студентів до професійної діяльності. У кожному з цих часових відрізків організаційні характеристики вчення мають свої особливості.

Виділення самостійних видів діяльності вчення (навчально-пізнавальної, навчально-дослідницької, навчально-професійної) призводить до змін в структурі мотивації навчання студентів.

Мотивація навчання - це співвіднесення цілей, що стоять перед студентом, які він прагне досягти, і внутрішньої активності особистості. У навчанні мотивація виражається в прийнятті студентом цілей і задач навчання як особистісно значущих і необхідних.

Мотиви навчання можна об'єднати в дві групи - внутрішні і зовнішні, - які діють одночасно, переважання тієї чи іншої групи мотивів і взаємозв'язку між мотивами визначають психологічні особливості структури мотивації навчання студентів [88].

Релевантними мотивами вчення студентів ЗВО є пізнавальні мотиви і мотиви досягнення. Вони є мотиваційною основою вчення, стимулювання якої безпосередньо сприяє підвищенню його ефективності.

Структура мотивації вчення студентів динамічно об'єднує пізнавальну мотивацію, мотивацію досягнення успіху і особистісні мотиваційно-сміслові освіти, що представляють собою складну багатфункціональну систему і є важливим показником спрямованості особистості студента.

Структура мотивації навчання студентів ЗВО реалізується в мотиваційних стратегіях. Вони являють собою комплекс способів

НУБІП УКРАЇНИ
діяльності, які опосередковують більшість ситуацій включеності студентів
в діяльність навчання, відображають динамічну сторону мотивації і
забезпечують розвиток її змісту.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ

2.1. Модель формування мотивації навчання студентів ЗВО

Для розробки моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО був застосований метод теоретичного моделювання - практичне або теоретичне дослідження об'єкта, при якому безпосередньо вивчається не сам об'єкт, а деяка допоміжна штучна або природна система (модель).

Модель заміщає об'єкт, що вивчається, будучи посередником між ним і дослідником. Таке заміщення можливо, якщо між моделлю і представленою нею реальністю існує певна відповідність, тобто якщо модель є в тій чи іншій мірі аналогом досліджуваного об'єкта. Основними особливостями моделі, що дозволяють віддати перевагу її досліджуваному об'єкту, виступають її менша складність в порівнянні з об'єктом і наочність [34; 27].

Згідно суті методу моделювання при побудові будь-якої моделі повинні бути визначені такі компоненти: організаційно-діагностичний, процесуально-змістовний і результативний. Крім того, визначаються принципи побудови, умови і суб'єкти, що забезпечують її ефективне функціонування.

Незважаючи на численність досліджень мотивації навчання студентів, її структури, динаміки в ході процесу навчання, залежно від різних зовнішніх і внутрішніх факторів, у вітчизняній педагогічній психології відсутні моделі формування мотивації навчання студентів.

Модель формування мотивації навчання студентів ЗВО будується на основі наступних принципів:

- 1) принципу системності, що вимагає досліджувати явища залежно від внутрішньо пов'язаного цілого, яке вони утворюють, набуваючи властиві цілому нові властивості. В процесі розвитку система проходить

послідовні етапи ускладнення, диференціації, трансформації своєї структури;

2) діяльнісного принципу, який спирається на принципи розвитку та історизму, єдності свідомості і діяльності, предметності, активності, інтеріоризації – екстеріоризації як механізмів засвоєння суспільно-історичного досвіду, єдності будови зовнішньої і внутрішньої діяльності і задає системність у вивченні мотиваційної сфери;

3) принципу індивідуалізації, відповідно до якого в навчально-виховній роботі зі студентами враховуються індивідуальні особливості кожного студента, що дозволяє створити оптимальні умови для реалізації їх потенційних можливостей;

4) принципу суб'єктності, відповідно до якого людина визнається джерелом пізнання і перетворення дійсності, носієм активності, що здійснює зміна в інших людях і в собі самому як іншому.

Метою створення моделі є забезпечення психолого-педагогічних умов формування мотивації навчання студентів ЗВО.

Виходячи з принципів побудови моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО, його цілі і на основі дослідження психологічних особливостей мотивації навчання студентів ЗВО були визначені завдання:

- 1) виявлення структури мотивації навчання студентів;
- 2) організація діяльності студентів з розвитку структури мотивації;
- 3) використання різних форм і методів роботи, в тому числі групових і методів активного соціально-психологічного навчання, для формування мотивації навчання студентів, актуалізації пізнавальних і професійних інтересів, розширення використовуваних мотиваційних стратегій, підвищення задоволеності навчанням і ставлення до навчання.

Мета, завдання, виявлені психологічні особливості структури мотивації навчання студентів ЗВО визначили зміст роботи по формуванню мотивації навчання. У ньому позначилися три основних компоненти:

1. Комплексна діагностика мотивації навчання.

Завданнями комплексної діагностики є: виявлення структури мотивації навчання студентів, визначення потенціалу студентів для формування мотивації навчання, створення ситуації рефлексії студентами результатів діагностики, оцінка результатів формування мотивації навчання.

2. Формування мотивації навчання студентів ЗВО під час

навчального процесу.

Основними факторами формування мотивації навчання в навчальному процесі є: зміст навчального матеріалу, організація діяльності вчіння, використання різних форм навчання, оцінка діяльності вчіння.

3. Формування мотивації навчання студентів ЗВО під час

психологічного тренінгу.

Формування мотивації навчання студентів ЗВО в психологічному тренінгу відбувається через придбання, аналіз і переоцінку власного життєвого досвіду в процесі групової взаємодії. У тренінгу створюється можливість актуального співвіднесення отриманої інформації і діяльності,

емоційного переживання нових мотиваційних моделей поведінки і пов'язаних з ними результатів.

Метою психологічного тренінгу є формування мотивації навчання студентів, що забезпечує активність у навчальній і професійній самореалізації. При цьому в ході тренінгу вирішуються завдання: оволодіння методами, засобами і прийомами створення і посилення мотивації навчання в педагогічному вузі; розвиток актуальної структури мотивації навчання, що забезпечує самоактуалізацію особистості; придбання навичок активної мотиваційної саморегуляції.

Суб'єктами в моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО є:

1) психолог, який розробляє загальну модель формування мотивації навчання студентів ЗВО, керує процесом її реалізації і перевіркою ефективності; створює психолого-педагогічні умови для формування мотивації навчання студентів; сприяє викладачам у розробці психолого-педагогічних технологій формування мотивації навчання студентів ЗВО;

2) викладачі, які підвищують свою психолого-педагогічну грамотність в питаннях формування мотивації навчання студентів; розробляють і реалізують технології формування мотивації навчання студентів;

керуючи діяльністю вивчення, формують її мотивацію; стимулюють активність і свідому діяльність навчання студентів; надають студентам допомогу у вирішенні проблем навчання і особистісного розвитку; оцінюють сформованість мотивації навчання студентів і прогнозують подальший розвиток особистості студента;

3) адміністрація факультету і ЗВО, яка здійснює розпорядчі та регулятивні функції, забезпечує переробку і впровадження навчальних планів і програм в рамках державних освітніх стандартів з метою підвищення ефективності навчання студентів; оптимізує способи і методи викладання і навчання;

сприяє активному використанню різних форм навчання, активізує самостійну роботу студентів;

4) студент, який як суб'єкт вчення вибирає цілі, визначає програму і методи їх досягнення; організовує і об'єднує свої ресурси для вирішення поставлених завдань; здійснює самооцінку і самоконтроль з подальшим коригуванням своїх дій.

Формування мотивації навчання студентів ЗВО може відбуватися як безпосередньо в процесі навчання, так і поза даного процесу відповідно до психолого-педагогічними умовами.

Умова виражає відношення предмета до оточуючих його явищ, без яких він існувати не може. Сам предмет виступає як щось обумовлене, а умова - як щось зовнішнє предмету різноманіття об'єктивного світу. На

НУБІП УКРАЇНИ

відміну від причини, безпосередньо породжує те чи інше явище або процес, умова становить те середовище, обстановку, в якій останні

виникають, існують і розвиваються [11, 47]. Психолого-педагогічні умови

являють собою єдність цілей, явищ, дій і становлять комплекс, так як

НУБІП УКРАЇНИ

окремі випадкові умови не можуть сприяти формуванню мотивації навчання студентів. Основної мети можна досягти, якщо умови будуть доповнювати один одного.

Умовами формування мотивації навчання студентів є:

- розробка моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО;

НУБІП УКРАЇНИ

- стимулювання викладачем активності і свідомості навчання студентів;

- надання викладачем допомоги студентам у вирішенні проблем

вчення і особистісного розвитку;

- демократичний стиль спілкування;

НУБІП УКРАЇНИ

- активне використання різних форм навчання, самостійної роботи студентів, педагогічної практики;

- облік використовуваних студентами мотиваційних стратегій в

навчання;

НУБІП УКРАЇНИ

- готовність студентів до самозміни і формування мотивації навчання;

- розуміння студентами сенсу вчення, усвідомлення важливості

навчання для розвитку власної особистості та майбутньої професійної діяльності;

НУБІП УКРАЇНИ

- активність студентів до формування мотивації навчання;

- участь в психологічному тренінгу формування мотивації вчення.

Для оцінки ефективності моделі формування мотивації навчання

необхідно визначити відповідні критерії. Вони виділені на основі виявлених структурних особливостей мотивації навчання студентів ЗВО

і обумовлені можливостями їх оцінки засобами психологічної

діагностики. Критеріями ефективності моделі формування мотивації навчання є:

- 1) розвиненість структури мотивації навчання (розвиток наявних і поява нових компонентів структури мотивації навчання студентів, зв'язків між ними);
- 2) збільшення діапазону засобів, використовуваних для задоволення різних потреб;
- 3) стійке позитивне ставлення до навчання.

Результати застосування моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО:

- посилення стійкості структури мотивації навчання;
- збільшення різноманітності мотивів, включених в структуру мотивації навчання, і кількості зв'язків між елементами структури мотивації;
- переважання внутрішньої навчально-пізнавальної мотивації над зовнішньої;
- переважання внутрішньої мотивації досягнення успіху над зовнішньою;
- свідома постановка цілей навчання, посилення свідомості і свідомості навчання;
- підвищення задоволеності студентів навчанням;
- формування позитивного ставлення до навчання;
- використання різних мотиваційних стратегій в навчанні.

Модель формування мотивації навчання студентів ЗВО будується на основі принципу системності, діяльнісного принципу, принципу індивідуалізації та принципу суб'єктності.

Метою створення моделі є забезпечення психолого-педагогічних умов для формування мотивації навчання студентів ЗВО.

Виходячи з принципів побудови моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО, його цілі і на основі дослідження психологічних особливостей мотивації навчання студентів ЗВО були визначені завдання:

1) виявлення структури мотивації навчання студентів ЗВО; 2) організація діяльності студентів з розвитку структури мотивації; 3) використання різних форм і методів роботи, в тому числі групових і методів активного соціально-психологічного навчання.

Робота по формуванню мотивації навчання включає три змістовних компонента: 1) комплексна діагностика мотивації навчання студентів; 2) формування мотивації навчання студентів в ході навчального процесу; 3) формування мотивації навчання студентів в ході психологічного тренінгу.

Критеріями ефективності моделі формування мотивації навчання є:

1) розвиненість структури мотивації навчання (розвиток наявних і поява нових компонентів структури мотивації навчання студентів, зв'язків між ними); 2) збільшення діапазону засобів, використовуваних для задоволення різних потреб; 3) стійке позитивне ставлення до навчання.

2.2. Організація, методи та методики емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження динаміки мотивації навчання студентів проводилося на базі ВП НУБіП «Ніжинський агротехнічний інститут».

Розробка адекватного дослідницького інструментарію для вивчення структурних елементів мотивації є досить трудомістким завданням. Це обумовлено відсутністю методик і тим, що мотивація є найбільш «закритою зоною» особистості. З метою виявлення навчальної мотивації студентів була використана методика «Мотивація навчання студентів» (додаток 1). Ця методика створена виходячи з визнання трьох груп мотивів, які складають мотивацію навчання студентів вузу в минулому, сьогоденні і майбутньому: 1) мотиви вступу до ЗВО; 2) актуальні мотиви навчання; 3) професійні мотиви.

Поєднання 36 мотивів утворює два види навчально-пізнавальної мотивації. Внутрішня навчально-пізнавальна мотивація включає в себе внутрішні мотиви вступу в педагогічний вуз, широкі пізнавальні мотиви і релевантні професійні мотиви. Зовнішня навчально-пізнавальна мотивація включає в себе зовнішні мотиви вступу в ЗВО, вузькі пізнавальні мотиви і професійні мотиви.

По кожному виду мотивації за допомогою ключа підраховується сума балів. Максимальна кількість балів по внутрішньої навчально-пізнавальної мотивації - 80, по зовнішньої навчально-пізнавальної мотивації - 100. З метою зрівнювання результатів суму балів внутрішньої навчально-пізнавальної мотивації необхідно помножити на 1,25.

Методика «Вивчення мотивації досягнення успіху» призначена для визначення особливостей ціннісного вибору суджень про успіх, його особистісного сенсу (додаток 2). Студентам пропонується оцінити 36 значень поняття «успіх».

У мотивації досягнення успіху дев'ять предметних сфер об'єднуються за змістом у зовнішню мотивацію досягнення успіху, спрямовану на досягнення в зовнішній предметній сфері, і внутрішню мотивацію досягнення успіху, спрямовану на самореалізацію.

Зовнішню мотивацію досягнення успіху складають наступні категорії: успіх як матеріальний рівень життя, який представляє собою цінність матеріального продукту діяльності, зовнішнє, результативне досягнення; успіх-удача, або везіння, що визначає нестійкий, ситуативний результат діяльності; успіх-визнання, що є елементом соціального підкріплення, що визначає популярність особистості в соціальному оточенні, схвалення авторитетними «значущими іншими»; успіх-влада, виступає як потреба домінування над іншими, бажання суб'єкта контролювати соціальне оточення.

До внутрішньої мотивації досягнення успіху віднесені п'ять категорій: успіх як результат власної діяльності, що характеризує ефективність, оптимальність будь-якої діяльності; особистий успіх, що виражає його суб'єктивну оцінку, рівень домагань; успіх як психічний стан, що характеризується емоційним підйомом, переживанням почуття задоволеності, упевненістю в собі; успіх як подолання перешкод у формі самовизначення, подолання труднощів, конкретних проблем і протиріч, самопізнання, усвідомлення особистістю себе, своїх можливостей; успіх-покликання, що передбачає рефлексивну оцінку значущості діяльності і її результатів, що дає можливість самоствердження особистості.

По кожній шкалою підраховується сума балів за допомогою ключа-таблиці. Зовнішня мотивація досягнення успіху має максимальну суму балів - 80, внутрішня мотивація досягнення успіху має максимальну суму балів - 100. Для зрівнювання результатів і подальшого їх обробки суму балів зовнішньої мотивації досягнення успіху множиться на 1,25.

Для визначення мотиваційно-сміслових утворень студентів педагогічного вузу нами був використаний тест-опитувальник Ю.М.

Орлова - Б.А. Сосновського, який розроблений на основі відомих зарубіжних варіантів (Дж. Аткинсон, Д. Мак-Клепланд, Х. Хекхаузен та ін.).

Тест-опитувальник (додаток 3) дозволяє діагностувати вираженість мотиваційно-сміслових утворень досягнення, пізнання, афіліації, домінування, ступінь їхньої задоволеності, ставлення до навчання, яке об'єднує ставлення до діяльності навчання як такої і інтерес студентів до майбутньої професії, і екзаменаційну тривожність:

1. Пізнання виражається в прагненні до глибини професійних знань, до пояснення нового, в допитливості, незадоволеності власним знанням, самостійному поглибленні знань, розширенні життєвого досвіду, можливості обговорення широких проблем.

2. Задоволеність пізнання виражається в зв'язку особистісних смислів з пізнавальною діяльністю і у втіленні одержуваних знань в реальній практиці.

3. Досягнення як мотиваційно-сислове утворення характеризується установкою на результативність і успіх, упевненістю людини в собі, усвідомленням цінності будь-якої справи, наполегливістю в досягненні цілей, самокритичністю і самостійністю.

4. Задоволеність досягнення тягне усвідомлення своєї ролі в досягнутому. Досягнення забезпечує людині реалістичне цілепрямуювання, надію на успіх, постійне самовдосконалення і поліпшення результатів діяльності за рахунок пізнання і посилення працездатності, результативності діяльності.

5. Домінування розкривається в конфліктах і суперечках, в умінні швидко переконувати інших, в отриманні задоволення від участі в прийнятті важливих рішень, в прямоті вислову своєї незгоди, в прагненні до старшинства і відповідальності, в посиленні енергії у відповідь на перешкоди, в легкості виступу перед великою аудиторією.

6. Задоволеність домінування досягається в боротьбі з недоліками інших людей, в активному впливі на їх смаки і погляди, в переконанні інших, в безпосередній участі у вирішенні спільних проблем, у впливі на справи колективу, в прагненні до соціального першості, у виконанні відповідальних доручень, в прояві власної компетентності.

7. Афіліація включає в себе радість надання допомоги іншим людям, перевагу суспільства самотності, інтерес до друзів і співчуття до їх неприємностей, співпереживання успіху інших, переважання в відносинах з людьми обов'язків над правами, велику кількість друзів.

8. Задоволеність афіліації пов'язана зі спілкуванням з приємними людьми, за допомогою оточуючих в подоланні труднощів, наявністю хороших друзів, з можливістю отримання допомоги від інших, з

задоволеністю своїм соціальним становищем, з відсутністю почуття самотності.

9. Позитивне ставлення до навчання характеризується зосередженою уважністю на лекціях і практичних заняттях, систематичністю навчальної роботи, відсутністю запізнення на заняття, задоволеністю навчанням, інтересом до самостійної навчальної роботи, високою оцінкою майбутньої професійної діяльності, веденням систематичних записів на заняттях.

10. Екзаменаційна тривожність. Одні студенти сприймають іспити досить легко і йдуть на них, впевнені в успіху. В інших студентів іспит і оцінка за нього тісно пов'язані з занепокоєнням і тривогою.

При появі екзаменаційної тривожності знижується активність, діяльність стає малопродуктивною. Страх дезорганізує людину, він або втрачає здатність до діяльності, або ця діяльність стає хаотичною. У стані екзаменаційної тривожності спостерігаються порушення орієнтації, зниження тонусу рухів, зниження контрольних функцій, загострення оборонних реакцій, зниження вольових функцій.

Методика складається з 127 тверджень, які вимагають від випробуваного відповідей «так» чи «ні», оцінюваних потім 1 або 0 відповідно до ключа. Максимальна сума балів кожного мотиваційно-сміслового освіти, ставлення до навчання і екзаменаційної тривожності - 15, задоволеності мотиваційно-сміслових утворень - 8, шкали «правдивості» - 5.

Мотивація навчання студентів реалізується в мотиваційних стратегіях, які представляють собою комплекс способів діяльності, які опосередковують більшість ситуацій включеності студентів у діяльність навчання, відображають динамічну сторону мотивації навчання і забезпечують розвиток її змісту.

Для того щоб виділити угруповання змінних, тісніше пов'язаних один з одним, і для більш глибокого розгляду значущих кореляцій був

проведений факторний аналіз зв'язків досліджуваних мотиваційних змінних з побудовою факторних моделей, що відображають структуру мотивації навчання і мотиваційно-сміслових утворень студентів.

В ході реалізації моделі формування мотивації навчання студентів виникла необхідність у визначенні відмінностей структурних елементів мотивації навчання студентів педагогічного вузу після експериментального впливу.

Таким чином, можна зробити висновки про організацію, методи і методики емпіричного дослідження динаміки мотивації навчання студентів.

Для того щоб виділити (групування змінних, тісніше пов'язаних один з одним, і для більш глибокого розгляду значущих кореляцій був проведений факторний аналіз зв'язків досліджуваних мотиваційних змінних з побудовою факторних моделей, що відображають структуру мотивації навчання і мотиваційно-сміслових утворень студентів.

Висновки до 2 розділу

Метою створення моделі є забезпечення психолого-педагогічних умов формування мотивації навчання студентів ЗВО.

Виходячи з принципів побудови моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО, його цілі і на основі дослідження психологічних особливостей мотивації навчання студентів ЗВО були визначені завдання:

- 1) виявлення структури мотивації навчання студентів;
- 2) організація діяльності студентів з розвитку структури мотивації;
- 3) використання різних форм і методів роботи, в тому числі групових і методів активного соціально-психологічного навчання, для формування мотивації навчання студентів

Виходячи з принципів побудови моделі формування мотивації навчання студентів ЗВО, його цілі і на основі дослідження психологічних особливостей мотивації навчання студентів ЗВО були визначені завдання:

1) виявлення структури мотивації навчання студентів ЗВО; 2) організація діяльності студентів з розвитку структури мотивації; 3) використання різних форм і методів роботи, в тому числі групових і методів активного соціально-психологічного навчання.

Робота по формуванню мотивації навчання включає три змістовних компонента: 1) комплексна діагностика мотивації навчання студентів; 2) формування мотивації навчання студентів в ході навчального процесу; 3) формування мотивації навчання студентів в ході психологічного тренінгу.

Для подальшого емпіричне дослідження динаміки мотивації навчання було використано такі методики:

Методика «Мотивація навчання студентів». Ця методика створена виходячи з визнання трьох груп мотивів, які складають мотивацію навчання студентів вузу в минулому, сьогодні і майбутньому, що у поєднанні утворюють два види навчально-пізнавальної мотивації. Внутрішня навчально-пізнавальна мотивація включає в себе внутрішні мотиви вступу в педагогічний вуз, широкі пізнавальні мотиви і релевантні професійні мотиви. Зовнішня навчально-пізнавальна мотивація включає в

себе зовнішні мотиви вступу в ЗВО, вузькі пізнавальні мотиви і професійні мотиви.

Методика «Вивчення мотивації досягнення успіху» призначена для визначення особливостей ціннісного вибору суджень про успіх, його особистісного сенсу. У мотивації досягнення успіху дев'ять предметних сфер об'єднуються за змістом у зовнішню мотивацію досягнення успіху, спрямовану на досягнення в зовнішній предметній сфері, і внутрішню мотивацію досягнення успіху, спрямовану на самореалізацію.

Тест-опитувальник дозволяє діагностувати вираженість мотиваційно-сміслових утворень досягнення, пізнання, афіліації, домінування, ступінь їхньої задоволеності, ставлення до навчання, яке

об'єднує ставлення до діяльності навчання як такої і інтерес студентів до майбутньої професії, і екзаменаційну тривожність.

Мотивація навчання студентів реалізується в мотиваційних

стратегіях, які представляють собою комплекс способів діяльності, які

опосередковують більшість ситуацій включеності студентів у діяльність навчання, відображають динамічну сторону мотивації навчання і забезпечують розвиток її змісту.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБіП України

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ВП НУБіП «НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»)

3.1. Емпіричне дослідження мотивації учіння студентів, аналіз і обговорення результатів

Дослідження мотивації навчання студентів було зроблено у ВП

НУБіП «Ніжинський агротехнічний інститут». Методика «Мотивація

навчання студентів» (додаток 1) в пілотному дослідженні апробована на

різних курсах. Розглядаючи середні значення мотивів вступу до ЗВО,

реально діючих мотивів навчання, професійних мотивів, слід зазначити

стабільність середніх показників реально діючих мотивів, більш низькі

показники мотивів вступу до ЗВО і переважні високі показники

професійної мотивації студентів.

Виявлено найбільш значущі мотиви вступу: бажання здобути вищу

освіту, інтерес до професії. Серед реально діючих мотивів навчання

домінуючими визначені: мотив придбання глибоких і міцних знань і

інтелектуальне задоволення. У професійної мотивації виділена група

мотивів з високими показниками: самовдосконалення, досягнення в

професії самореалізації, отримання цікавої роботи.

Зміни мотивів навчання студентів має загальну спрямованість на

різних курсах. На 3 курсі виділяється прагматичний мотив студентів

працювати в бізнесі, на 4 курсі - мотив прагнення до педагогічного

самовдосконалення.

В цілому дві форми навчально-пізнавальної мотивації (внутрішня і

зовнішня) на 1-4 курсах навчання практично не змінюються. Рівень

зовнішньої мотивації нижче рівня внутрішньої мотивації. Винятком є

тенденція різкого зниження внутрішньої мотивації на 4 курсі, що говорить

НУБіП України

про неготовність студентів професійно реалізовуватися як майбутнього фахівця.

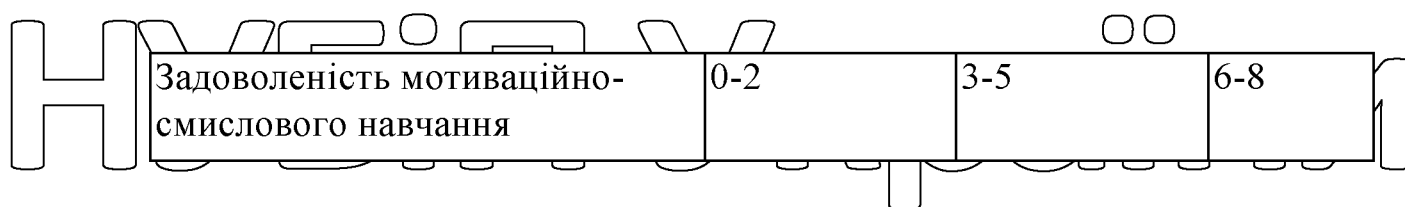
Далі було визначено комплекс методик, що дозволяє виділити елементи мотиваційної структури: навчально-пізнавальна мотивація, мотивація досягнення успіху, мотиваційно-сміслові освіти (пізнання, досягнення, домінування, афіліація, їх задоволеність), ставлення до навчання, а екзаменаційна тривожність і мотиваційні стратегії поведінки студентів.

Розглянемо середні значення змінних на 1-4 курсах навчання. Середні величини нівелюють окремі тенденції, відзначаються в різних групах випробовуваних, але дають узагальнене уявлення про ступінь вираженості у студентів досліджуваних змінних (внутрішньої навчально-пізнавальної мотивації; зовнішньої навчально-пізнавальної мотивації; зовнішньої мотивації досягнення успіху; внутрішньої мотивації досягнення успіху; досягнення; задоволеності досягнення; пізнання; задоволеності пізнання; афіліації; задоволеності афіліації; домінування; задоволеності домінування; ставлення до навчання; екзаменаційної тривожності; інтернально-об'єктної стратегії уникнення; інтернально-суб'єктної стратегії співробітництва, Екстернальні-суб'єктної стратегії суперництва). Рівні вираженості досліджуваних змінних вказані в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Рівні вираженості елементів структури мотивації учіння студентів

Елементи структури мотивації	Рівні		
	низький	середній	високий
Навчально-пізнавальна	0-32	33-66	67-100
Мотивація досягнення успіху (внутрішня і зовнішня)	0-32	33-66	67-100
Мотиваційні стратегії	7-15	16-25	26-35
Мотиваційно-сміслові освіти	0-4	5-10	11-15

Показники мотиваційно-смиcлової освіти «досягнення»

Збільшуються на 2 курсі, потім на 3-4 курсах відбувається певний спад. Задовolenість досягнення знижується також на 3-4 курсах. Це може бути обумовлено варіативністю і множинністю ситуацій досягнення в умовах навчання у ЗВО.

Показники мотиваційно-смиcлової освіти «домінування» показуючи зростання на 2 курсі, до 4 курсу знижуються. Задовolenість ж домінування, кілька знижуючись на 2-3 курсах, зростає на 4 курсі. Це може бути обумовлено розвитком професійної мотивації в навчально-професійній діяльності на 3-4 курсах.

Середні показники афіліації незначно знижуються до 4 курсу. Винятком є 2 курс, на якому відбувається незначне зростання потреби в афіліації. Тенденції зміни задоволеності афіліації збігаються з тенденціями зміни самого мотиваційно-смиcлової освіти.

В ході навчання у студентів відбуваються зміни у ставленні до навчання. Його показники неухильно знижуються: 1 курс - 9,2; 2 курс - 8,2; 3 курс - 7,4; 4 курс - 6,6. Екзаменаційна тривожність знижується на 2 курсі, незначно зростає на 3 курсі, знижується на 4 курсі.

Використання інтернально-об'єктної стратегії уникнення, інтернально-суб'єктної стратегії співпраці, екстернальні-суб'єктної стратегії суперництва і екстернальних-об'єктної стратегії пристосування не зазнає значних змін.

Початковий період навчання у ЗВО є періодом адаптації студентів до нових для них умов і пошуку найбільш прийнятних мотиваційних стратегій, а мотивація досягнення - невід'ємна складова мотивації навчання. До 4 курсу спостерігається зниження задоволеності

НУБІП УКРАЇНИ

досягнення і підвищення ролі неконструктивних мотиваційних стратегій у навчанні студентів.

В ході навчання в ЗВО відбуваються зміни значущості ряду елементів структури мотивації навчання студентів:

- НУБІП УКРАЇНИ
- внутрішньої навчально-пізнавальної мотивації (32,8);
 - зовнішньої навчально-пізнавальної мотивації (35,1);
 - внутрішньої мотивації досягнення успіху (34,8);
 - екстернальний-суб'єктної стратегії суперництва (32,8);
 - інтернально-об'єктної стратегії уникнення (32,2);
 - задоволеності досягнення (31,9);
 - пізнання (36,4);
 - задоволеності афіліації (34,5);
 - ставлення до навчання (37,4).

НУБІП УКРАЇНИ

Зміна значимості мотиваційних стратегій студентів в ході навчання незначна.

НУБІП УКРАЇНИ

Для визначення значущих зв'язків між досліджуваними мотиваційними змінними був проведений кореляційний аналіз, дозволив встановити зміна зв'язків навчально-пізнавальної мотивації, мотивації досягнення успіху, мотиваційних стратегій, мотиваційно-смієлових утворень пізнання, досягнення, домінування, афіліації, їх задоволеності та ставлення до навчання на наступних курсах.

НУБІП УКРАЇНИ

Виходячи з отриманих результатів випливає, що зовнішня навчально-пізнавальна мотивація забезпечується прагненням студентів до комунікативним взаємодій, бажанням зайняти своє місце в студентському колективі. На 1 курсі первинна адаптація при зміні освітньої системи стає значущою, отже, стратегія пристосування має досить велику кількість зв'язків.

НУБІП УКРАЇНИ

На 2 курсі велику кількість зв'язків набувають мотивація досягнення успіху і мотиваційна стратегія суперництва. Знижується значимість навчально-пізнавальної мотивації. Мала кількість кореляційних зв'язків на 2 курсі мають афіліації, її задоволеність і домінування.

Таким чином, мотивація досягнення успіху значимість якого для студентів збільшилася, взаємопов'язана з мотиваційними стратегіями, використання яких пов'язано з накопиченим за час навчання у ЗВО досвідом. Сформувався ставлення до навчання, залежне від задоволеності афіліації і наявності в структурі мотивації мотиваційно-сміслового освіти домінування.

Якщо на 1 курсі адаптація до вузу передбачає використання мотиваційної стратегії пристосування, то на завершальному етапі адаптації ширше застосовується стратегія суперництва, коли є прагнення зберегти досягнутий до 2 курсу успіх.

На 3 курсі найпотужнішою за кількістю зв'язків є інтернально-суб'єктна стратегія співробітництва, ряд змінних також має велику кількість зв'язків: задоволеність пізнання, домінування, афіліації. Мала кількість зв'язків мають досягнення, афіліація, домінування, ставлення до навчання, зовнішня мотивація досягнення успіху.

Таким чином, на 3 курсі знижується роль пізнавальної мотивації і мотивації досягнення успіху. Період адаптації до умов навчання у вузі завершено, основні мотиваційно-сміслові освіти задоволені. Показником цього є те, що задоволеність пізнання, досягнення, домінування і афіліації заміщає в мотиваційній структурі студентів самі мотиваційно-сміслові освіти.

На 4 курсі найбільшу кількість кореляційних зв'язків мають афіліація, зовнішня мотивація досягнення успіху і інтернально-об'єктна стратегія уникнення. Найменша кількість кореляційних зв'язків зовнішньої навчально-пізнавальної мотивації, задоволеності домінування, досягнення.

Значимість навчально-пізнавальної мотивації до 4 курсу нівелюється, на перший план в мотиваційній структурі студентів вийшла афіліація, без якої неможливе використання мотиваційних стратегій в діяльності смислові освіти: пізнання, домінування, задоволеність досягнення і домінування.

Кореляційний аналіз показав, що існують плеяди зв'язків усередині структурних елементів мотивації навчання (наприклад, в мотиваційних стратегіях, мотиваційно-смислових утвореннях, мотивації досягнення успіху). Їх співвідношення на кожному курсі навчання різне.

На всіх курсах навчально-пізнавальна мотивація пов'язана з мотивацією досягнення успіху. Вони реалізуються в більшості своїй в трьох мотиваційних стратегіях: співпраця, пристосування, суперництво.

Екзаменаційна тривожність згідно кореляційному аналізу має ситуаційне походження.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що проблема мотиваційно-смислових утворень, незважаючи на наявні дослідження [46], вивчена недостатньо.

Аналіз був застосований для дослідження тісноти зв'язків (відстаней) між мотиваційно-смисловим навчанням пізнання, досягнення, домінування, афіліації.

Для кожної мотиваційно-смислової освіти за трьома факторами наводяться середнє арифметичне, є власне координатою мотиваційно-смислових утворень з даного фактору, і стандартне відхилення, що є показником стійкості оцінок з даного фактору, побічно свідчить про ступінь їх надійності.

Стандартні відхилення всіх мотиваційно-смислових утворень на всіх курсах навчання не перевищують 1,5, що говорить про стійкість і надійність оцінок цих понять за факторами цінності, активності і потенції. Розглядаючи нормовані відстані між поняттями в частках

стандартного відхилення за ступенем близькості мотиваційно-сміслових утворень у свідомості студентів, виявлено такі закономірності:

- в факторі цінності високе значення на 1, 2 і 3 курсах надається досягненню, на 3 курсі додається «спілкування» за фактором активності; - на 1, 2, 3 і 4 курсах домінуючим є мотиваційно-сміслова освіта - досягнення. Таким чином, можна зробити висновок, що мотивація

досягнення нерозривно присутній в мотивації навчання.

У всіх структурах присутні різні поєднання мотиваційних стратегій. Однак на 4 курсі вони не є конструктивними. Це говорить про те, що структурні елементи створюють ту чи іншу мотиваційну стратегію, які реалізуються в навчанні.

Мотиваційно-сміслові утворення пізнання і задоволеність вченням присутні в структурі навчальної мотивації студентів 1 і 2 курсів. Студенту на цьому етапі хочеться вчитися. На 4 курсі пізнання набуває форму прагнення до нього, але позитивне ставлення до навчання проявляється на 1 і 3 курсах.

Мотиваційно-сміслові здобуту освіти присутній в структурі навчальної мотивації студентів 1 і 3 курсів, але радість досягненням з'являється тільки на 2 курсі.

Мотиваційно-сміслові утворення афіліації входять в структуру навчальної мотивації студентів 2 і 4 курсів. На 2 курсі це пов'язано з розвитком студентської групи. Спілкування в педагогічній професії є найважливішим інструментом майбутньої професійної діяльності, тому афіліація входять в факторну структуру мотивації навчання студентів 4 курсу.

Екзаменаційна тривожність проявляється в мотиваційній структурі навчальної мотивації студентів 2 і 4 курсів. Студенти 2 курсу переживають за реальні успіхи в навчально-пізнавальній діяльності. На 5 курсі навчання

екзаменаційна тривожність пов'язана з закінченням ЗВО, необхідністю захисту кваліфікаційної роботи, складання державних іспитів, а також з актуалізацією професійних мотивів.

На 4 курсі студенти навчилися пристосовуватися до умов навчання у вузі. Професійні мотиви ще «спліяли», а мотиваційна структура в силу малої кількості кореляційних зв'язків між структурними елементами є менш стійкою, ніж на інших курсах.

3.2. Методичні рекомендації для викладачів щодо підвищення рівня мотивації учіння студентів

Зробивши висновки про загальний рівень мотивації учіння студентів як профільних дисциплін, так і загального рівня мотивації навчання, ми пропонуємо вжити таких заходів щодо її підвищення:

1. Створення атмосфери на заняттях, яка б підтримувала внутрішню мотивацію, допомагала отримувати задоволення від процесу навчання і стимулювала до саморозвитку.
2. Використання на заняттях різних форм та методів роботи зі студентами. Урізноманітнення проведення занять.
3. Емоційність викладача.
4. Вибір завдань, близьких до проблемних.
5. Практична спрямованість навчальної діяльності.

Черняк Н. О. проаналізувавши джерела щодо формування позитивної мотивації у студентів виокремила такі умови задля її підвищення:

1. Бажання педагога навчити (його професіоналізм).
2. Ставлення до студента не просто на рівних, а як до компетентної особи.
3. Допомога студенту з самоактуалізацією, розвитком позитивних емоцій.
4. Організація навчання як процесу пізнання.

НУВБІП УКРАЇНИ

5. Використання методів, що стимулюють навчальну і пізнавальну діяльність.

6. Усвідомлення цілей навчання студентами.

7. Професійна спрямованість навчальної діяльності.

НУВБІП УКРАЇНИ

8. Доступність змісту навчального матеріалу, що пропонується викладачем на заняття.

9. Постійне створення та підкріплення ситуації успіху для невпевнених студентів

НУВБІП УКРАЇНИ

На думку Н. В. Батрина [8], високий рівень мотивації студентів може забезпечити зміст завдань, але лише в тому випадку, якщо вони будуть для них цікавими, відповідатимуть їхньому рівню можливостей і бажань, тобто

будуть зрозумілими і посильними. Давати студенту завдання, яке є для

НУВБІП УКРАЇНИ

нього занадто легким не є гарною ідеєю, адже якщо праця не вимагає інтелектуальних зусиль, вона не викличе й інтересу, а отже знизить рівень мотивації. Проте не можна давати і занадто важкий матеріал, адже складність в опануванні також є шляхом до зниження рівня мотивації.

НУВБІП УКРАЇНИ

Завдання мають бути такого рівня, щоб задоволення інтелектуального порядку, яке отримує студент в процесі подолання труднощів сприяло розвитку високого рівня внутрішньої мотивації.

Також вчений наголошує на необхідності створення необхідних умов для формування у студента інтересу до змісту навчання – це означає

НУВБІП УКРАЇНИ

можливість проявити у процесі навчання розумову самостійність та ініціативність. Цьому сприяє виконання завдань, вирішення яких вимагає активної пошукової діяльності. Гарним прикладом є використання

проблемних ситуацій, що забезпечує розвиток теоретичного мислення та

НУВБІП УКРАЇНИ

пізнавального інтересу до змісту дисциплін, формування спостережливості, вміння критично мислити та аналізувати, здатність підходити до роботи творчо і знаходити ефективне вирішення проблеми

НУВБІП УКРАЇНИ
 (проблемна лекція, лекція із помилками, дискусія, сюжетно-рольові ігри, «мозковий штурм» тощо).

Окрім зазначеного вище, викладач має пам'ятати про свою головну роль в формуванні мотивації студентів, тобто пам'ятати про професіоналізм, об'єктивність та справедливість. Негативними факторами для розвитку мотивації може стати авторитарний стиль педагогічного спілкування, необ'єктивне ставлення, невизнання успішного виконання

завдань тощо. Важливо, щоб в педагога зі студентами були партнерські стосунки, щоб викладач вмів створювати ситуації успіху, які сприятимуть отриманню задоволення і позитивних емоцій.

Тригуб І. П. пропонує такі шляхи підвищення рівня мотивації:

1. Враховувати запити й інтереси студентів.
2. Чим активніші методи навчання – тим легше викликати до нього інтерес.
3. Цікавість має бути основним фактором у процесі навчання.
4. Змінювати методи і прийоми навчання. Застосовувати такі методи стимулювання студентів, які вестимуть до успіху студента.
5. Включення студента в колективну діяльність через організацію роботи в групах, ігрові та загальні форми, взаємоперевірку, колективний пошук вирішення проблеми, надання допомоги один одному.
6. Незвична форма подання матеріалу.
7. Заохочення доступними методами до зростання впевненості в собі та у своїх силах, що також сприяє розвитку внутрішньої мотивації.
8. Постійно слідкувати за досягненнями студентів та відзначати їх.
9. Не карати за невдачу – страх і напруженість ускладнює процес навчання і знижує рівень мотивації.
10. Постійно займатися розвитком пізнавальних здібностей засобом власної дисципліни.

НУБІП УКРАЇНИ

11. Намагатися інтегрувати знання, пов'язуючи теми своєї дисципліни з іншими навчальними предметами, розширюючи таким чином кругозір студентів.

12. Не забувати про рефлексію.

НУБІП УКРАЇНИ

13. З'ясувати, що є причиною низького рівня мотивації: невміння вчитися чи помилки виховного характеру.

Дослідник К. О. Чечель[104] виділяє такі засоби формування

позитивної мотивації до навчання та науково-дослідної роботи:

НУБІП УКРАЇНИ

1. Застосування елементів інформаційних технологій в навчальному процесі, що сприяє не тільки формуванню інформаційної культури, але і створює ситуацію успіху, яка сприятиме підвищенню мотивації.

2. Практикоорієнтований підхід до розробки змістовної і практичної

НУБІП УКРАЇНИ

екладових занять. Використання методу проектів разом з комп'ютерними технологіями дозволить студентам усвідомити необхідність повнішого оволодіння новими технологіями для їх застосування в професійній діяльності.

3. Проведення студентських конкурсів основною задачею яких є

НУБІП УКРАЇНИ

розвиток дослідницьких умінь, навиків творчої продуктивної діяльності студентів через створення і представлення конкурсної продукції.

4. Проведення науково-практичних конференцій, основною метою яких

НУБІП УКРАЇНИ

є осмислення актуальних проблем розвитку особистості студентів, набуття досвіду дослідницької, творчої діяльності, самопізнання, саморозвитку в процесі навчання.

Широко застосовуються міні-конференції, що передбачають

НУБІП УКРАЇНИ

дослідження інформації про наукові досягнення в окремому напрямку досліджуваного явища. Важливу роль у формуванні мотивації студентів відіграють студентські наукові гуртки, товариства тощо. Методами стимулювання обов'язку і відповідальності є методи застосування вимог,

НУВБІП УКРАЇНИ

оцінювання, контролю знань і умінь. Для цього на кафедрах проводиться контроль за відвідуванням занять, за виконанням самостійної аудиторної та позааудиторної роботи, оцінювання індивідуальної роботи студента, складання заліків та іспитів.

НУВБІП УКРАЇНИ

Г. Бернвальдт [12] вважає, що рівень внутрішньої мотивації підвищується за таких умов:

1. Врахування індивідуально-психологічних особливостей мотиваційної сфери кожного студента.

НУВБІП УКРАЇНИ

2. Реалізація індивідуального та диференційованого підходів у процесі формування пізнавальних інтересів.

3. Використання на заняттях інтерактивних методів навчання та нетрадиційних форм організації пізнавальної діяльності студентів.

НУВБІП УКРАЇНИ

4. Реалізація системного підходу до засвоєння дидактичних знань і набуття вмінь

5. Формування змісту навчального матеріалу як системи практичних і навчальних завдань.

НУВБІП УКРАЇНИ

6. Створення умов для активних дій студента з виконання завдань.

7. Майстерність та педагогічний досвід викладача, його психологічний настрій також формують мотиви до навчання.

НУВБІП УКРАЇНИ

Проаналізувавши кілька підходів до розуміння підвищення рівня мотивації студентів, можна зробити висновок, що у всіх дослідників є певні спільні погляди на шляхи до її підвищення. Серед них виділимо такі:

1. Формування позитивної атмосфери на занятті.

2. Використання різних форм і методів навчання на занятті.

НУВБІП УКРАЇНИ

Особливе місце займають проблемні ситуації, «мозковий штурм», сюжетно-рольові ігри.

3. Практичне та професійне спрямування занять.

4. Професійність педагога, його досвід, настрій, бажання і вміння навчати.

5. Взаємодопомога студентів одне одному, робота в колективі, групові форми роботи та парні.

6. Усвідомлення студентами цілей навчання.

7. Доступність змісту матеріалу для студентів, його зрозумілість.

8. Створення ситуацій успіху.

9. Можливість для студентів проявити себе на занятті, бути ініціативним і не боятися осуду.

10. Використання тільки цікавого та актуального змісту завдань.

11. Взаємозв'язок з іншими дисциплінами.

12. Проведення конференцій та конкурсів.

13. Підкріплення матеріалу ілюстраціями з власного досвіду педагога.

14. Індивідуалізація навчання.

Також цікавою є ідея щодо використання інформаційних технологій під час навчання, проведення міні-конференцій та гуртків за спрямуванням.

Отже, можемо зробити висновок, що багато сучасних науковців цікавляться проблемою підвищення мотивації студентів до навчання та існує безліч шляхів для підвищення її рівня за потреби.

Висновки до 3 розділу

Результати емпіричного дослідження мотивації навчання студентів дозволяють зробити наступні висновки:

Аналіз показав, що існують плеяди зв'язків усередині структурних елементів мотивації навчання (наприклад, в мотиваційних стратегіях, мотиваційно-сміслових утвореннях, мотивації досягнення успіху). Їх співвідношення на кожному курсі навчання різне. Найбільша кількість кореляцій між досліджуваними змінними спостерігається на 1 курсі. На 2 і

3 курсах кількість зв'язків приблизно однаково. Знижується кількість кореляцій на 4 курсі. Найскладніша структура мотивації навчання - на 1 курсі, так як вона містить більшу кількість зв'язків. У цьому полягає варіативність мотиваційної структури на 1 курсі.

3 елементів мотиваційної структури за кількістю зв'язків домінуючими є: інтернально-суб'єктна стратегія суперництва, внутрішня мотивація досягнення успіху, екстернально-об'єктна стратегія пристосування, екстернально-суб'єктна стратегія суперництва. Наступними

за кількістю зв'язків є внутрішня і зовнішня навчально-пізнавальна мотивація, зовнішня мотивація досягнення успіху, інтернально-об'єктна стратегія уникнення, задоволеність

На всіх курсах навчально-пізнавальна мотивація пов'язана з мотивацією досягнення успіху. Вони реалізуються в більшості своїй в трьох мотиваційних стратегіях: співпраця, пристосування, суперництво.

У всіх факторних структурах присутні різні поєднання мотиваційних стратегій. Структурні елементи створюють ту чи іншу мотиваційну стратегію, реалізуються в навчанні.

Мотиваційно-сміслові утворення пізнання і задоволеність вченням присутні в структурі навчальної мотивації студентів 1 і 2 курсів. Студенту на цьому етапі хочеться вчитися. Мотиваційно-сміслові утворення досягнення присутні в структурі навчальної мотивації студентів 1 і 3 курсів, але радість досягнення з'являється тільки на 2 курсі. Мотиваційно-сміслові утворення афіліації входять в структуру навчальної мотивації студентів 2 і 4 курсів. На 2 курсі це пов'язано з розвитком студентської групи. Спілкування в педагогічній професії є найважливішим інструментом майбутньої професійної діяльності.

Екзаменаційна тривожність проявляється в структурі навчальної мотивації студентів 2 і 4 курсів. Студенти 2 курсу переживають за реальні успіхи в навчально-пізнавальній діяльності. На 4 курсі екзаменаційна тривожність пов'язана з закінченням ЗВО, необхідністю захисту

кваліфікаційної роботи, складання державних іспитів, а також з актуалізацією професійних мотивів.

Для підвищення рівня мотивації студентів, які мають її низький рівень, нами було досліджено підходи різних науковців щодо методів і шляхів підвищення рівня мотивації. Проаналізувавши кілька змістовних джерел можемо виділити такі основні шляхи підвищення рівня мотивації студентів щодо навчання:

1. Формування позитивної атмосфери на занятті.
2. Використання різних форм і методів навчання на занятті.
Особливе місце займають проблемні ситуації, «мозковий штурм», сюжетно-рольові ігри.
3. Практичне та професійне спрямування занять.
4. Професійність педагога, його досвід настрій, бажання і вміння навчати.
5. Взаємодопомога студентів одне одному, робота в колективі, групові форми роботи та парні.
6. Усвідомлення студентами цілей навчання.
7. Доступність змісту матеріалу для студентів, його зрозумілість.
8. Створення ситуацій успіху.
9. Можливість для студентів проявити себе на занятті, бути ініціативним і не боятися осуду.
10. Використання тільки цікавого та актуального змісту завдань.
11. Взаємозв'язок з іншими дисциплінами.
12. Проведення конференцій та конкурсів.
13. Підкріплення матеріалу ілюстраціями з власного досвіду педагога.
14. Індивідуалізація навчання.

НУБІП України

ВИСНОВКИ

Аналіз проблеми динаміки і формування мотивації навчання студентів показав необхідність розробки та апробації моделі формування мотивації навчання, спрямованої на зміну співвідношення структурних елементів мотивації навчання і забезпечення психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів процесу навчання.

Діяльність навчання у ЗВО спеціально організовується з метою самовдосконалення та саморозвитку її суб'єкта - студента, освоєння їм системних знань, відпрацювання узагальнених способів дій і їх застосування в різних ситуаціях. Весь період навчання у ЗВО можна розділити на послідовні етапи підготовки студентів до професійної

діяльності, в кожному з яких організаційні характеристики вчення мають свої особливості (навчально-пізнавальна, навчально-дослідна, навчально-професійна діяльність), що призводить до змін у структурі мотивації навчання студентів.

Структура мотивації навчання студентів динамічно об'єднує пізнавальну мотивацію, мотивацію досягнення успіху, особистісні мотиваційно-сміслові освіти і реалізується в мотиваційних стратегіях.

Основними напрямками формування мотивації навчання студентів педагогічного вузу є: розвиток цілепокладання, що приводить до розуміння і прийняття сенсу вчення, усвідомлення його важливості для власної особистості і майбутньої професійної діяльності, створення ситуацій досягнення успіху, які передбачають активність студента; усвідомлення тимчасової перспективи навчання, що об'єднує минулий досвід, наявні умови, професійні устремління і завершується створенням образу «професійного майбутнього»; формування позитивного ставлення до навчання через розвиток структури навчальної мотивації.

Модель формування мотивації навчання студентів педагогічного вузу включає три змістовних компонента: 1) комплексну діагностику мотивації навчання студентів; 2) формування мотивації навчання студентів в ході навчального процесу; 3) формування мотивації навчання студентів в ході психологічного тренінгу. При цьому критеріями її ефективності є: розвиненість структури мотивації навчання; збільшення діапазону засобів, використовуваних для задоволення різних потреб; стійке позитивне ставлення до навчання.

Емпіричне дослідження мотивації навчання студентів проводилося на базі ВНУ НУБІП «Ніжинський агротехнічний інститут» (студенти 1-4 курсів). Відповідно до результатів психологічної діагностики випробовувані були розділені на дві групи експериментальної і контрольну. У них увійшли студенти, у яких: переважають зовнішня навчально-пізнавальна мотивація і зовнішня мотивація досягнення успіху, мінімальний або максимальний рівень вираженості мотиваційних стратегій.

Кореляційний аналіз показав, що існують плеяди зв'язків усередині структурних елементів мотивації навчання (наприклад, в мотиваційних стратегіях, мотиваційно-сміслових утвореннях, мотивації досягнення успіху). Їх співвідношення на кожному курсі навчання різне. Найбільша кількість кореляцій між досліджуваними змінними і, відповідно, найскладніша мотиваційна структура спостерігається на 1 курсі. На 2 і 3 курсах кількість зв'язків приблизно однаково. На всіх курсах навчально-пізнавальна мотивація пов'язана з мотивацією досягнення успіху. Вони реалізуються в більшості своїй в трьох мотиваційних стратегіях: співпраця, пристосування, суперництво.

Таким чином, результати емпіричного дослідження динаміки мотивації навчання студентів, проведення психологічного тренінгу формування мотивації навчання, ефективність якого підтверджена

використанням методів математичної статистики, дозволяють говорити про досягнення мети дослідження.

Для підвищення рівня мотивації студентів, які мають її низький рівень, нами було досліджено підходи різних науковців щодо методів і шляхів підвищення рівня мотивації. Проаналізувавши кілька змістовних джерел можемо виділити такі основні шляхи підвищення рівня мотивації студентів щодо навчання:

1. Формування позитивної атмосфери на занятті.
2. Використання різних форм і методів навчання на занятті.
Особливе місце займають проблемні ситуації, «мозковий штурм», сюжетно-рольові ігри.
3. Практичне та професійне спрямування занять.
4. Професійність педагога, його досвід настрій, бажання і вміння навчати.
5. Взаємодопомога студентів одне одному, робота в колективі, групові форми роботи та парні.
6. Усвідомлення студентами цілей навчання.
7. Доступність змісту матеріалу для студентів, його зрозумілість.
8. Створення ситуацій успіху.
9. Можливість для студентів проявити себе на занятті, бути ініціативним і не боятися осуду.
10. Використання тільки цікавого та актуального змісту завдань
11. Взаємозв'язок з іншими дисциплінами.
12. Проведення конференцій та конкурсів.
13. Підкріплення матеріалу ілюстраціями з власного досвіду педагога.
14. Індивідуалізація навчання.

Отже, розвиток мотивації є важливою складовою навчального процесу. Педагоги повинні забезпечувати вмотивованість студентів

НУБІП України
відвідувати всі заняття та самовдосконалюватися не тільки в обраній галузі, а й в інших, щоб бути досвідченою та різнобічно розвинутою особистістю.

Проведене дослідження та отримані результати можуть бути підставою для створення тренінгів або розробки занять з урахуванням мотиваційної складової особистості.
НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко Т.К. Изучение самооценки в учебной деятельности. Экспериментальные исследования по проблемам психологии. 1997. № 3. С. 47.

2. Бадоев Т.Л. Диагностика структуры мотивов трудовой деятельности : автореферат дис. ... канд. психол. наук. Ярославль, 1988. 24 с.

3. Байденко В.І. Болонський процес: структурна реформа вищої освіти Європи. Москва, 2002. 128 с.

4. Баклицький Ю. Психологічні особливості навчальної мотивації студентів. Наук. вісник Львівського державного ун-ту внутрішніх справ. Сер.: Психологічна. Львів, 2008. № 2. С. 16-27. 1

5. Балл Г.А. Психологическое содержание личностной свободы: сущность и составляющие. Психологический журнал. 1997. Вып. 18(5). С. 7-19.

6. Балл Г.О. "Мотив": уточнения понятия. Психол. журнал. 2004. Вып. 25(4). С. 56-65.

7. Бандурка О.М. Про сьогоднішня вища освіта в Україні. Вища школа. 2011. № . С. 7-15.

8. Батрин Н. В. Проблема підвищення мотивації студентів вищих навчальних закладів економічного профілю. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2012. №4. С. 158–163.

9. Белей М.Д. Проблеми формування професійних смислів у сучасного студентства. Науковий вісник Львівського юридичного інституту. Сер.: Психологічна. Львів, 2005. № 2. С. 16-28. 203

10. Белей М.Д. Ціннісно-мотиваційні особливості професійного становлення в умовах сучасного ВНЗ. Зб. наукових праць:

філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 16(1). С. 12-23.

11. Белошицкий А.В., Бережная И.Ф. Становление

субъектности студентов в образовательном процессе вуза. Педагогика.

2006. № 5. С. 60-67.

12. Бернвальдт Т. Формування мотивації навчальної

діяльності майбутніх учителів в умовах сьогодення. Рідна школа. 2011.

№11. С. 60-64.

13. Бибрих Р.Р., Васильев И.А. Особенности мотивации и

целеобразования в учебной деятельности студентов младших курсов.

Вестник МГУ. Серия 14. Психология. 1987. № 2. С. 20-30.

14. Брагина В.Д.. Представления о профессии и самооценке

профессионально значимых качеств у учащейся молодежи. Вопросы

психологии. 1976. № 2. С. 146-151.

15. Бугрименко А.Г. Внутрішня і зовнішня навчальна

мотивація у студентів педагогічного ВНЗ. Психологічна наука і освіта.

2006. № 4. С. 28.

16. Булах І.С., Долинська Л.В. Психологічні аспекти

міжособистісної взаємодії викладачів і студентів. Київ: НПУ ім. М.П.

Драгоманова, 2002. 114 с.

17. Васильева Т.А, Лукьяненко О.Д. Работа с учащимися,

имеющими низкий уровень учебной мотивации. Школа и производство.

2007. № 8. С. 44-46. 205

18. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе:

контекстный подход. Москва: Высшая школа, 1991. 206 с.

19. Вершинська О.Б. Проблеми формування навчальної

мотивації студентів ВНЗ. URL : <http://www.tme.umo.edu.ua/dodatok.htm>.

20. Виллонас В.К. Психологические механизмы мотивации

человека Москва. Изд-во МГУ, 1990. 283 с.

21. Виллонас В.К. Психология развития мотивации: Современные и классические исследования. Научные данные и жизненные примеры. Санкт Петербург: Речь, 2006. 458 с.

22. Вієвська М., Красовська Л. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти. Вища школа. 2011. № 1. С. 75-82.

23. Вірна Ж.П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога: монографія. Луцьк: РВВ "Вежа", 2003. 320 с.

24. Вірна Ж.П., Іванашко О.Є. Актуально-потенційні закономірності прояву стилів мотиваційно-сміслової регуляції професійної реалізації педагогів. Практична психологія та соціальна робота. 2004. № 8. С.74-78.

25. Гордеева Т.О. Мотивация: новые подходы, диагностика, практические рекомендации. Сибирский психологический журнал. 2016. Вып. 62. С. 38-53.

26. Гриценко Л.І. Формування учбово-професійної мотивації у студентів в умовах вищого навчального закладу. Вісник психології і педагогіки. URL: <http://www.psyhkiev.ua>.

27. Гриценко Л.І., Дзюбо Л.В. Мотивація учбової діяльності як психолого-педагогічна проблема. Психолінгвістика. Науково-теоретичний збірник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький" ДПУ ім. Григорія Сковороди. 2009. № 4. С. 33-43.

28. Дзюбо Л., Гриценко Л. Мотивація учбової діяльності як психолого-педагогічна проблема. Психолінгвістика. 2009. № 4. С. 33-43.
URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/psling_2009_4_5.pdf

29. Дмитерко-Карабин Х.М., Королик Н.В. Психологічна допомога тривожній дитині: теорія, діагностика, корекція. Івано-Франківськ: Гостинець; 2007. 192 с.

30. Дуб В.Г., Галаян І.М. Навчально-професійна мотивація майбутніх педагогів як складова їх професійного становлення. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. Вип. 2. С. 415-423.

31. Жигулина В.В., Румянцев В.А. Формирование мотивов учебно-профессиональной деятельности студентов. В мире научных открытий. 2013. № 11. С. 101-109. 73. Забрєдовський С.Г. Методика роботи з хореографічним колективом. Київ: НАКККіМ, 2010. 135 с.

32. Журавський В.С. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти в Україні у XXI столітті / В.С. Журавський // Держава і право : зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К. : Інститут держави і права ім. В.М.Корецького, 2013. – Вип. 19. – С. 3–

9.
33. Занюк С.С. Психологія мотивації. Київ: Либідь, 2002. 304 с. 75. Иванова Н.Л., Конева Е.В. Профессиональная идентичность и профессиональное пространство. Мир психологии. 2004. № 2. С. 148-156.

34. Зима В. Толерантність як складова образу вчителя / В. Зима // Післядиплом. освіта в Україні. – 2005. – № 1. – С. 88–92.

35. Зязюн І. Сучасний викладач технічного вузу: особливості педагогічної дії / І. Зязюн // Шлях освіти. – 1998. – № 2. – С. 9–13.

36. Ильин.Е.П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург: "Питер", 2000. 512 с. 77. Каганов С.Ю., Царегородцев А.Д. Врачебное мышление: очерк клинических суждений. Росс. вестник перинатологии и педиатрии. 2003. № 1. С. 15-18.

37. Кіпень В. П. Викладачі вузів: соціологічний портрет / В. П. Кіпень, Г. О. Коржов. – Донецьк : Астро, 2010. – 200 с.

38. Кічуж Н. В. Збагачення соціалізуючих функцій діяльності викладача вищої школи у контексті Болонського процесу / Н. В. Кічуж // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [«Педагогічна творчість,

майстерність, професіоналізм : проблеми теорії і практики підготовки вчителя – викладача – вихователя»], (Київ, 29 берез. – 1 квіт. 2005 р.).

К. : НПУ, 2005. – С. 32–34.

39. Костіна В. В. Підготовка викладачів до здійснення особистісно орієнтованого навчання / В. В. Костіна // Професіоналізм викладача вищої школи : освітні технології : зб. ст. міжнар. наук.-практ. конф. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. –

Миколаїв : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, 2004. – С. 119–122.

40. Козаков В. Як вчити тих, хто вчить : До пробл. спец. пед. підготов. викладачів / В. Козаков // Освіта. – 19–26 лютого 2003. – № 9. – С. 11.

41. Коренькова О. В. Пути повышения качества подготовки специалистов в высшей школе США : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08. «Теория и методика профессионального образования» / О. В. Коренькова. – Волгоград, 2001. – 20 с.

42. Коржуев А. В. Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании // А. В. Коржуев, В. А. Попков. – М. : МГУ, 2013. – 300 с.

43. Канюк С. С. Психология мотивации. Київ: Либідь, 2002. 248 с. 208 79. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості. ІваноФранківськ: Лілея-НВ, 2009. 512 с.

44. Карпова Э. Э. Категория качества в теории и практике подготовки учителя к профессиональной деятельности : автореф. дисс. на соиск. ученой степени докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теория и история педагогики» / Э. Э. Карпова. – М., 1994. – 32 с.

45. Карташов Е. Г. Взаимоотношение сознания и самосознания личности / Е. Г. Карташов. – М. : Мысль, 2013. – 412 с.

46. Клепцова Е. Ю. Психология и педагогика толерантности / Е. Ю. Клепцова. – М. : Академический Проект, 2014. – 176 с.

47. Козова І.Л. Зміни рівня мотивації до учіння у студентів медиків після надання психологічної допомоги. «Проблеми сучасної психології» : збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Київ, 2016. Вип.34. С. 186-200.

48. Козова І.Л. Мотивація до навчального процесу студентів-стоматологів у різних системах сучасної освіти. «Проблеми сучасної психології» : зб. наук. праць К-ПНУ ім.Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2015. Вип.30. С. 292-305.

49. Коломієць Л.І., Шутьга Г.Б. Психологічна діагностика мотивації та комунікації особистості. Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2012. 186 с.

50. Кремень В. Ми повинні створити педагогіку інформаційного суспільства : На шляху до сучасного інформаційного суспільства / В. Кремень // Освіта. – 13-20 груд. 2006. – № 49/50. – С. 2.

51. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI ст. / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 1. – С. 6–16.

52. Кузьмінський А. І. Висококваліфіковані кадри – одна з найважливіших умов діяльності університетів / А. І. Кузьмінський // Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького. Ч. : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. – С. 148–157.

53. Кузьмінський А. І. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищої школи в умовах неперервної полікультурної освіти / А. І. Кузьмінський. – К. : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 2011. – 71 с.

54. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.

55. Кузьмина Н. В. Основы педагогики высшей школы / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1992. – 311 с.

56. Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире. Системный анализ / Ф. Г. Кумбс. – М. : Прогресс, 2000. – 261 с.

57. Курлянд З. Н. Педагогические способности и профессиональная устойчивость учителя / З. Н. Курлянд. – Одесса, 2002. – 111 с.

58. Лосева Н. М. Самореалізація викладача : теоретичний аспект / Н. М. Лосева. – Донецьк : ДонДА, 2010. – 387 с.

59. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 2005. – С. 4–32.

60. Левківський Б. Підвищення педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів [в умовах Болонського процесу] / Б. Левківський // Вища школа – 2005. – № 3. – С. 55–58.

61. Лушин П. В. О психологии человека в переходной период (Как выжить, когда все рушится) / П. В. Лушин. – Кировоград : КОД, 2009. – 208 с.

62. Любар О. О. Історія української педагогіки / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко. – К. : ІЗМН, 1999. – 356 с.

63. Москаленко А. М. Професійна компетентність викладача ВНЗ / А. М. Москаленко // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2004. – № 20/21. – С. 51–55. – (Серія «Соціальна психологія. Педагогіка»).

64. Мороз О. Психолого-педагогічна модель особистості викладача вищої школи / О. Мороз, В. Юрченко // Наукове проектування інноваційних та альтернативних систем вищої освіти : всеукр. наук.-практ. конф., 11–12 трав. 2000 р. : зб. матеріалів. – Т., 2000. – С. 187–180.

65. Маркова А.К., Матис Г.А., Орлов А.Б. Формирование мотивов учения. Москва : Просвещение, 1990. 192 с. 123 Маркова А.К.

Психология профессионализма. Москва : Международный гуманитарный фонд Знание, 1996. 312 с.

66. Матушанский Г. У. Основные характеристики психолого-педагогической подготовки и переподготовки преподавателя высшей школы на современном этапе / Г. У. Матушанский, Ю. В. Цвенгер

// Психологическая наука и образование. – 2001. – № 2. – С. 24–30.

67. Мацковский М. Социологические аспекты толерантности / М. Мацковский / Век толерантности : науч. публ. сб. – М. : МГУ, 2011. –

Вып. 3–4. – С. 84–100

68. Мельник Н. М. Концепция эволюционно-

деятельностного профессионального образования : [монография]

/ Н. М. Мельник, В. М. Нестеренко. – М. : ВЛАДОС, 2014. – 336 с.

69. Микитюк Г.Ю. Вплив взаємних викладача і студентів на формування професійної ідентичності майбутніх вчителів. Психологія.

збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. № 20

С.255-260.

70. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст / Освіта України. – 2001. – №1. – С. 22–25.

71. Орлов А.Б. Психология личности и сущности человека:

Парадигмы, проекции, практики. Москва : Академия, 2002. 272 с.

72. Погодина А. А. Толерантність, термін, позиція, зміст, програма [Електронний ресурс] / А. А. Погодина – Режим доступу к

стат. :

73. Погребняк В. Підготовка наукових і науково-

педагогічних кадрів у контексті реформування освіти / В. Погребняк, А. Ятченко, А. Котлова // Рідна школа. – 1995. – №12 – С. 2–10.

74. Поживілова О. В. Розвиток систем підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в європейському регіоні та Україні (1990–2005 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. В. Поживілова. – К., 2006. – 18 с.

75. Павелків Р. Потапчук Т. Формування ідентичності в студентському віці. Нова педагогічна думка. 2011. С.77-80.

76. Панкратов А.Н. Саморегуляція психического здоров'я: Практическое руководство. Москва: Институт психотерапии, 2001. 352с.

77. Пантелеймоненко Ю.А., Тодорова І.Є. Педагогічні умови розвитку у студентів мотивації навчання. 2012. URL: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/531>

78. Пастушенко О.М. Самопрезентація особистості як соціальнопсихологічна проблема. Проблеми загальної та педагогічної психології. 2003. № 5(2). С.179-182.

79. Пасынкова Н.Б. Связь уровня тревожности подростков с эффективностью их интеллектуальной деятельности. Психологический журнал. 1996. № 1(17). С.169-174. 215

80. Пермінова Л. А. Використання методів активного навчання дорослих // Л. А. Пермінова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2010. – № 19. – С. 199–203. – (Серія «Педагогіка. Соціальна робота»).

81. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності учбової діяльності студентів. Проблеми трудової і професійної підготовки. 2009. № 14. С.111-115.

82. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи. 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Каравела, 2011. 360 с.

83. Подшивайлов Ф.М. Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога. автореферат дис.

... канд.. психол. наук. Київ: Київський університет імені Бориса
Грінченка, 2015. 22 с.

84. Про вищу освіту : Закон України : від 17.01.2002 р.

№ 2984-ІІ. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №20. – С. 506.

85. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-
довідник. Київ : Каравела, 2012. 328 с. 156. Прохоров А.О. Психические
состояния и их проявления в учебном процессе. Казань, 1991. 364 с.

86. Роджерс К. Свобода учиться / К. Роджерс, Дж. Фрейберг.

М. : Смысл, 2012. – 528 с.

87. Радчук Г.К. Психолого-педагогічні засади впровадження
освітнього діалогу як інноваційної форми навчання студентів. Практична
психологія та соціальна робота. 2012. № 1. С. 1-5. 159.

88. Реан А.А., Андреева Т.В., Киреева Н.Н. О
ценностномотивационной сфере студентов - универсантов. Ананьевские
чтения: Тезисы научно - практической конференции. Санкт-Петербург,
1999. 264с.

89. Репкін В.В., Репкіна Н.В. Формування психологічних

механізмів учбової діяльності за допомогою розвиваючого навчання.
Практична психологія та соціальна робота. 2009. № 1 (118). С.1-6.

90. Романовський О.Г., Капівець М.В. Сучасні інформаційні

технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців:
методологія, теорія, досвід, проблеми. 2013. Вип.34. С.193-197.

91. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. Москва:
Педагогика, 1973. 416 с.

92. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : в 2 т.

/ С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 2 – 328 с.

93. Рябенко В.І. Деякі концептуальні проблеми навчання та
виховання студентів у сучасних вищих навчальних закладах України.
Вища освіта України. 2005. № 3. С. 40-44.

94. Сметанський М.І. Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів: Проблеми, шляхи розв'язання. Вища школа. 2004. № 4. С. 63-68. 218

95. Сметанський М.І. Педагогічні умови активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Наук. записки ВЛШУ ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. Вінниця, 2000. № 2. С. 7-12.

96. Тодорцева Ю. В. Формування толерантності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ю. В. Тодорцева. – Одеса, 2004. – 20 с.

97. Теплов Б. М. Практическое мышление / Б. М. Теплов // Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления. – М. : Изд-во МГУ, 2012. – С. 147.

98. Тищенко В. М. Викладач вищої школи : феномен професії / В. М. Тищенко. – Л. : Сполом, 2006. – 396 с.

99. Федорчук В. М. Шляхи модернізації викладання педагогічних дисциплін у зв'язку з входженням України в європейський освітній простір / В. М. Федорчук, Е. І. Федорчук // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«Україна – суб'єкт європейського освітнього простору»], (м. Київ, 24–25 травня 2005 р.) / Європ. університет. – К. : Європ. університет, 2005. – С. 55–59.

100. Фрицюк В.А. Формування мотивації професійного саморозвитку майбутніх педагогів у творчому освітньому середовищі ВНЗ / Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2016. № 6. С.107-113.

101. Хорєв І. О. Діяльність викладача як суб'єкта освітнього процесу / І. О. Хорєв // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. / НМЦ вищої освіти Міністерства освіти і науки України. – К. : НМЦ вищої освіти Міністерства освіти і науки України, 2004. – Вип. 37. – С. 121–127.

102. Хлебнікова Т. М. Оцінка ефективності підготовки магістрів в умовах післядипломної освіти / Т. М. Хлебнікова // Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х. : Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2004. – Вип. 26, Ч. 1. – С. 140–146.

103. Черенщикова Д. В. Трансформація вищої освіти в контексті суб'єктно-вчинкової парадигми. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2010. № 12(3). С. 408–414.

104. Чечель К. О. Психолого-педагогічні чинники мотивації студентів-психологів до науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі. Наука і освіта. 2011. №8. С. 130–133.

105. Чукавіна Т. Е. Психологічні особливості професійного удосконалення викладачів вищої школи / Т. Е. Чукавіна // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«К. Д. Ушинський і сучасність : пріоритетні напрямки розвитку професійної освіти»], (Одеса, 21–22 жовт. 2004 р.) / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2004. – Т. 2. – С. 48–51.

106. Шевченко Н. Ф., Шевченко А. І. Успішність студентів як проблема педагогіки вищої школи. Вісник Запорізького національного університету : Педагогічні науки. 2009. С. 215–219.

107. Шиян Н. Шляхи вдосконалення процесу і змісту освіти у вищій педагогічній школі / Н. Шиян // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Полтава, 2001. – Вип. 1. – С. 176–181.

108. Яблонський А. І. Психолого-педагогічні умови формування мотиваційної готовності майбутніх учителів до професійної діяльності : автореферат дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2013. 188 с.

109. Яковець Н. І. Підготовка вчителів в умовах Болонського процесу і переходу до суспільства знань / Н. І. Яковець // Наук. зап. Ніжин.

державного педагогічного ун-ту ім. М. Гоголя Ніжин : НДПУ
ім. М. Гоголя, 2004. – Вип. 3. – С. 10–14. – (Серія «Психолого-педагогічні
науки»).

110. Ярмаченко М. Д. Основні педагогічні категорії

М. Д. Ярмаченко // Педагогіка і психологія – К. : Педагогічна думка,
1998. – № 4 (21) – С. 5–11

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ДОДАТКИ

Додаток 1

Методика «Мотивація навчання студентів»

Заповніть, будь ласка, дані про себе у нижче наведених рядках:

Курс _____ ОКР _____

Інструкція _____

Уважно прочитайте наведені в розділі мотиви вступу до вузу, реально діючі мотиви навчання і професійні мотиви. Оцініть значущі для вас мотиви навчання в педагогічному вузі: 5 балів - дуже значущі, 3-4 бали - значущі, 0-2 бали - не значимі. Відповідайте швидко, не замислюючись.

№ п/п	Мотиви	Бали
I. Що сприяло вашим вибором даної спеціальності?		
1.	Безкоштовний вступ	
2.	Заняття в спецшколі, спецкласі	
3.	Бажання отримати вищу освіту	
4.	Сімейні традиції, бажання батьків	
5.	Порада друзів, знайомих	
6.	Престиж, авторитет ЗВО	
7.	Інтерес до професії	
8.	Найкращі здатності саме в цій області	
9.	Прагнення прожити безтурботний період життя	
10.	Подобається спілкування з дітьми	
11.	Випадковість	

Н	12.	Низька плата за навчання	
	II. Що найбільш значимо для вас у вашому вченні		
Н	13.	Успішно продовжити навчання на подальших курсах	
Н	14.	Успішно вчитися, скласти іспити на «добре» і «відмінно»	
	15.	Придбати глибокі і міцні знання	
	16.	Бути постійно готовим до чергових занять	
Н	17.	Чи не запускати вивчення навчальних предметів	
Н	18.	Чи не відставати від однокурсників	
	19.	Виконувати педагогічні вимоги	
	20.	Досягти поваги викладачів	
Н	21.	Бути прикладом для однокурсників	
	22.	Домогтися схвалення оточуючих	
	23.	Уникнути засудження та покарання за погане навчання	
Н	24.	Отримати інтелектуальне задоволення	
	III. Отримання диплома дає вам можливість:		
	25.	Досягти соціального визнання, поваги	
	26.	Самореалізації	
Н	27.	Мати гарантію стабільності	
	28.	Отримати цікаву роботу	
	29.	Отримати високооплачувану роботу	
	30.	Працювати в державних структурах	
Н	31.	Працювати в приватних організаціях	
	32.	Працювати в школі	

33.	Заснувати свою справу	
№ п/п	Мотиви	Бали
34.	Навчання в аспірантурі	
35.	Самовдосконалення	
36.	Диплом сьогодні нічого не дає	

Обробка результатів

Внутрішня навчально-пізнавальна мотивація включає в себе внутрішні мотиви вступу в педагогічний вуз, широкі пізнавальні мотиви і

релевантні професійні мотиви і становить максимально можливий показник, що дорівнює 80 балам (сума балів з питань: 2, 3, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 20, 24, 26, 27, 32, 34, 35).

Зовнішня навчально-пізнавальна мотивація включає в себе зовнішні мотиви вступу в педагогічний вуз, вузькі пізнавальні мотиви і професійні мотиви і становить максимально можливий показник, що дорівнює 100 балам (сума балів з питань: 1, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 17, 18, 19, 21, 22, 25, 25, 28, 29, 30, 31, 33, 36).

З метою вирівнювання результатів суму балів, отриману по внутрішньої пізнавальної мотивації, необхідно помножити на 1,25.

НУБІП України

Додаток 2

Методика «Вивчення мотивації досягнення успіху»

Заповніть, будь ласка, дані про себе у нижче наведених рядках:

Курс _____ ОКР _____

Інструкція

Прочитайте уважно всі твердження про успіх, розгляньте їх з точки зору суб'єктивної корисності, соціальної значущості, бажаності.

Оцініть кожне судження від 0 до 5 балів, позначивши свій вибір у відповідній графі: 5 балів - дуже значимо; 3-4 бали - значимо; 0-2 бали - незначимо.

№	УСПІХ-це...	Бали
1.	Переживання задоволення, радості	
2.	Стійка позиція особистості в конкретній ситуації	
3.	Вдале досягнення бажаної мети	
4.	Матеріальне благополуччя	
5.	Реалізація можливості робити що хочеш	
6.	Влада, вплив на інших	
7.	самоствердження	
8.	Уміння виділитися в суспільстві	
9.	Душевна рівновага, емоційна стабільність	
10.	Можливість повніше проявити себе, свої здібності	
11.	Самоповага, задоволеність собою	
12.	Позитивний результат в навчанні, роботі	
13.	Сприятливий збіг обставин	
14.	Можливість командувати людьми	
15.	Суспільне визнання, схвалення	
16.	Хороше самопочуття, настрої	
17.	Можливість поїздити по світу	
18.	Впевненість в безпеці	
19.	Прояв себе у творчості	
20.	Особистий добробут	
21.	Джерело внутрішніх сил людини	
22.	Професіоналізм, майстерність	
23.	Везіння в більшості випадків	
24.	Визнання вашого авторитету оточуючими	
25.	Високий соціальний статус	
26.	самореалізація	
27.	Задоволеність в любові, здоров'я	
28.	Служіння вищої ідеї	
29.	Свою справу в підприємстві	

30.	Здійснення очікуваного результату	
31.	Можливість потрапити в потрібне оточення	
32.	Відчуття позитивного емоційного підйому	
33.	Популярність, значимість для інших	
34.	Самостійність, незалежність, свобода дій	
35.	Можливість приймати рішення за інших	
36.	Справа до душі, цікава робота	

Обробка результатів

	№	Параметри оцінки основних характеристик успіху	Номери висловлювань	Сума відповідей
Зовнішня мотивація досягнення успіху	I.	Успіх як матеріальний рівень життя	4; 17; 20; 29	
	II.	Успіх-удача	3; 13; 23; 31	
	III.	Успіх, орієнтований на іншого (успіх-визнання)	8; 15; 25; 33	
	IV.	Успіх-влада	6; 14; 24; 35	
Внутрішня мотивація досягнення успіху	V.	Успіх як результат власної діяльності	5; 12; 22; 30	
	VI.	Особистий успіх, успіх орієнтований на себе	11; 18; 26; 27	
	VII.	Успіх як психічний стан	1; 9; 16; 32	
	VIII.	Успіх як подолання перешкод	2; 7; 21; 34	

НУБІП	IX. Успіх-покликання	10; 19; 28; 36	
-------	----------------------	----------------	--

Дані окремо підсумовуються бали, отримані за чотирма категоріями зовнішньої і внутрішньої мотивації досягнення успіху. Максимальна сума

балів, отриманих за категоріями зовнішньої мотивації досягнення успіху - 80, отриманих за категоріями внутрішньої мотивації досягнення успіху - 100.

З метою вирівнювання результатів суму балів зовнішньої мотивації досягнення успіху необхідно помножити на 1,25.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Додаток 3

Тест-опитувальник мотиваційно-смыслових утворень

1. Коли я щось роблю, сам процес роботи подобається мені більше, ніж його кінцевий результат.

2. Люди більше страждають від невдач в роботі, ніж від поганих взаємин з близькими.

3. Навіть у звичайній роботі я намагаюся вдосконалити якісь її елементи.

4. Я наполегливий в досягненні своїх цілей.

5. Якщо я втрачу улюбленого заняття, життя втратить для мене сенс.

6. У житті у мене було більше успіхів, ніж невдач.

7. Емоційні люди подобаються мені більше, ніж діяльні.

8. Цілком зайнятий думками про успіх, я можу забути про запобіжні заходи.

9. Я ніколи не відкладаю на завтра те, що можна зробити сьогодні.

10. Мої батьки вважають мене ледачим дитиною.

11. Думаю, що в моїх невдачах винен, скоріше, я сам, а не обставини.

12. Мої батьки суворо контролювали мене.

13. Найчастіше я відмовляюся від своїх намірів, тому що лінуюся, а не через те, що сумніваюся в успіху.

14. Я впевнений в собі людина.

15. Мої близькі зазвичай не поділяють моїх планів.

16. Думаю, що успіх в житті залежить більше від розрахунку, ніж від випадку.

17. Я часто відчуваю задоволення досягнутими результатами.

18. Я можу ставити перед собою цікаві цілі і досягати їх.

19. Я чесно змагаюся з іншими за більш високі результати.

20. Я в досконалою організацію свого навчального праці.

21. Я підвищую рівень своїх досягнень.

22. Я відчуваю успіх частіше, ніж невдачу.

23. Я долаю труднощі, що перешкоджають вирішенню поставлених завдань.

24. Я пробую здійснювати на практиці будь-які нові ідеї.

25. Якщо у мене є справи, я можу відкласти найцікавішу роботу.

26. При читанні я часто виписую цитати, афоризми, цікаві думки.

27. Щось нове, незвичайне мене, скоріше, лякає, чим приваблює.

28. Заради цікавості й інтересу до нового я можу зробити багато непотрібного.

29. Мені більше подобається просто дізнаватися щось нове, ніж з'ясовувати його причини і пояснювати.

30. Мої знання не задовольняють мене, багато чого залишається незрозумілим.

31. Пізнання всього нового приносить мені радість.

32. Думаю, що всі мої звички гарні й корисні.

33. У газетах я читаю тільки про спорт, події, погоду і т.п.

34. Знання надають людині впевненість в собі.

35. Я регулярно читаю літературу по своїй майбутній спеціальності.

36. Я намагаюся стежити за новинками художньої літератури.

37. Будь-які знання знадобляться людині в Майбутнього.

38. Я ніколи не зізнаюся в власне незнання чого-небудь.

39. Щоб успішно працювати з людьми, потрібні глибокі знання.

40. Філософські роздуми про складні проблеми життя, по-моєму, не приносять користі.

41. Вважаю, що я розширюю і поглиблюю свій життєвий досвід.

42. Я дізнаюся багато нового за фахом.

43. Я намагаюся краще розуміти людей.

44. Я обговорюю філософські та життєві проблеми з друзями і товаришами.

45. Я самостійно поглиблюю свої знання і розширюю кругозір.

46. Я часто користуюся бібліотекою, Інтернетом для навчання.

47. Я сперечаюся з іншими людьми про будь-яких актуальних питань.

48. Я люблю читати або дивитися передачі про нові відкриття в науці.

49. Коли я роблю важливу роботу, присутність людей мене дратує.

50. У важкій ситуації я думаю не стільки про себе, скільки про близьку мені людину.

51. Мені не подобаються сцени насильства в кіно.

52. Вважаю, що основний радістю в житті є спілкування.

53. У мені більше прагнення до досягнень, ніж до дружби.

54. На самоті я відчуваю себе гірше, ніж коли перебуваю серед

людей.

55. Мені приємно допомагати іншим, якщо це навіть і доставляє значні труднощі.

56. Коли я дізнаюся про успіх мого товариша, у мене поліпшується настрій.

57. Мої гурботи зникають, коли я опиняюся серед моїх товаришів і друзів.

58. Я не завжди говорю правду.

59. Я надаю більшого значення матеріальному благополуччю і престижу, ніж радості спілкування з приємними людьми.

60. Заради друга я можу пожертвувати своїми інтересами.

61. Я помітив, що в стосунках з моїми друзями у мене більше прав, ніж обов'язків.

62. Мої друзі мені ґрунтовно набридли.

63. У мене точно більше друзів, ніж у багатьох інших.

64. Неприємності у друзів викликають у мене сильне співчуття.

65. Я часто проводжу час з приємними мені людьми.

66. У мене є хороші друзі в групі і на факультеті.

67. Мені подобається допомагати людям у подоланні труднощів.

68. Я рідко відчуваю почуття самотності.

69. Коли мені важко, я отримую допомогу і сприяння від інших людей.

70. Я ділюся своїми переживаннями з товаришами по навчанню і колегами на роботі.

71. Я часто проводжу час в компанії друзів.

72. Я задоволений своїм становищем у групі.

73. Сцени боротьби в кіно подобаються мені більше, ніж ліричні або любовні.

74. Зазвичай я швидко переконую інших.

75. У конфліктах і суперечках я частіше виходжу переможцем.

76. Мені подобається, коли мене призначають десь старшим або відповідальним.

77. Як правило, з моїми бажаннями близькі погоджуються.

78. Іноді у мене бувають такі думки, що я не хотів би, щоб про них знали навколишні.

79. Перешкоди роблять мене більш енергійним.

80. У школі мені важко було говорити перед усім класом.

81. Мені подобається брати участь в ухваленні важливих для колективу рішень.

82. Коли я хочу зробити комусь зауваження або вказати на помилки, то зазвичай викладаю це відверто.

83. Я часто мрію.

84. Найчастіше я багато втрачаю тому, що не можу швидко прийняти рішення.

85. Мені подобається відчувати себе центром загальної уваги.

86. Я досить легко приходжу в замішання.

87. Я іноді буваю настільки впертим, що у інших не вистачає терпіння.

88. Думаю, керувати людьми - це дуже цікава робота.

89. У мене є можливість активного впливу на загальні справи групи.

90. В суперечках і дискусіях я відстоюю власну точку зору.

91. Я можу впливати на інших людей, їх смаки і погляди.

92. Мій авторитет в групі збільшується.

93. Я беру активну участь у вирішенні проблем своєї групи.

94. Я борюся з недоліками, які бачу в інших людях.

95. Доручення, які я виконую в вузі, відповідають моїм знанням і здібностям.

96. Мені вдається доводити свою компетентність і правоту в важливих питаннях.

97. Я спізнююся на заняття частіше за інших.

98. На заняттях я відволікаюся від роботи менше інших.

99. Замість самостійної роботи я вважаю за краще списати відповідь у сусіда або товариша.

100. Зазвичай я займаюся навчанням уривками, від випадку до випадку, коли думаю, що мене повинні запитати.

101. Мені подобається більше половини досліджуваних навчальних предметів.

102. Я задоволений навчанням більше, ніж багато моїх однокурсників.

103. Мені подобається сам процес навчання.

104. В колі друзів я рідко розмовляю про навчання.

105. Я купую книги за фахом частіше за інших.

106. Я оцінюю свою майбутню професію як одну з найкращих.

107. Я придбав смак до самостійної навчальної роботи.

108. Мої слова і обіцянки ніколи не розходяться з ділом.

109. Я читаю додаткову навчальну літературу.

110. Я хочу знати більше того, що потрібно для здачі іспиту.

111. У мене повні записи лекцій, семінарів та ін.

112. Я практично не пропускав заняття.

113. Я так хвилююся перед іспитом, що мені байдуже, як я здам його.

114. Якщо у мене щось на початку не вийшло, то страх перед остаточною невдачею різко знижує мою активність і здібності.

115. Я завжди був упевнений в успішному результаті будь-якого іспиту, який здавав.

116. Перед іспитом я нервую, але після того, як взяв квиток і почав готуватися, я стаю спокійним.

117. Мій страх перед іспитом не залежить від якості підготовленості: добре чи погано я підготовлений - все одно я боюся іспиту.

118. В день іспиту у мене повністю зникає апетит.

119. Перед іспитом я завжди погано сплю.

120. Я часто бачу сни, пов'язані з ситуацією іспитів.

121. Я відчуваю якийсь незрозумілий страх перед іспитами.

122. Під час іспиту я іноді забуваю про речі, які в звичайному житті добре пам'ятаю.

123. Буває, що взявши квиток, я довго не можу зосередитися.

124. Моя голова «порожня» перед іспитом і потрібно кілька хвилин, щоб вона почала працювати.

125. Після іспиту я відчуваю щось схоже на радість.

126. Я дуже боюся того, що мені на іспиті поставлять ще одне питання.

127. Після іспиту я часто помічаю, що у мене сильно спітніли руки.

Таблиця відповідей

1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	И	1
1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3
3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4
4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	6
6	6	6	6	6	6	6	6	6	7	7	7
7	7	7	7	7	7	7	8	8	8	8	8
8	8	8	8	8	9	9	9	9	9	9	9
9	9	9	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	П	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1	1					

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ